

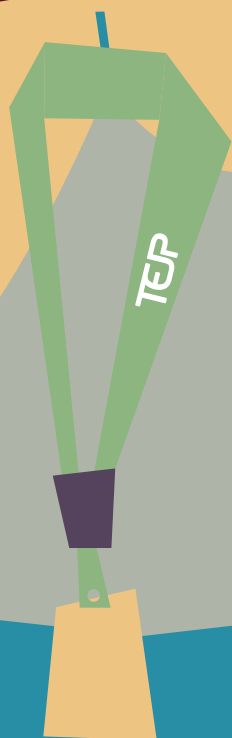
Johannelunds
teologiska högskola • Uppsala

Johannelunds teologiska högskola
Kandidatuppsats i historisk-praktisk teologi
Handledare: Klas Lundström
VT 2020

Verktyg för en varaktig tro

En uppföljande enkätstudie till lägerdeltagare
på EFS och Salts läger Livskraft och Tejp
under åren 2003–2013

Markus Holmström 880512
Iza Jönsson 880531

Abstract

Title: Tools for a lasting faith – a study to follow up on participants at EFS' and Salt's camps Livskraft and Tejp during the years 2003–2013

In this study, we studied the 455 responses that were received through a questionnaire that was sent via e-mail to all participants at EFS' and Salt's national youth camps Livskraft and Tejp in the years 2003–2013. The survey was done in collaboration with EFS and Salt. The study aimed to answer to what extent those who were participants and leaders at these camps practice Christian faith today and use the tools that the camps intended to provide for a lasting faith. The results of the survey show that the practices of the Christian Community, Bible reading, prayer and the sharing of faith are all used but to a slightly different extent. Prayer is a frequent feature of the everyday life of most participants of the enquiry. Bible reading is often practiced and most of those who still have a Christian identity are also in some way part of a Christian community. Remarkably many, one in five, consider themselves Christians but are not part of a congregation. The questions about sharing faith show that many are positive about doing so, but express an unwillingness to initiate sharing themselves. The camps have been an important positive factor in shaping a lasting faith and Christian practice.

Keywords: lasting faith, young adults, camps, practices of faith, dimensions of faith.

Förord

Vår bön och förhoppning är att du ska bli uppmuntrad och utmanad av denna uppsats. Vi önskar att genom studien bidra till att samfund och organisationer, och du som läsare, blir inspirerade att ge praktiska verktyg till en varaktig tro för barn och ungdomar.

Vi vill rikta ett speciellt tack till rörelsen EFS och Salt. Tack för möjligheten att genomföra enkätundersökningen som ligger till grund för denna uppsats. Tack för att ni är villiga att låta oss studera era nationella arrangemang och er vilja att lyssna på unga vuxnas röster. I starten av den undersökningen är vi speciellt tacksamma för samarbetet med EFS, Salt och Johannelund. Vi fick viktig inspiration från: Monica Arndt, Torbjörn Larspers, Amandia Vadian och vår handledare Klas Lundström.

Vi är glada för de insikter skrivprocessen givit oss. Vi vill speciellt tacka: Rebecca Albertsson, Sofia Arleon, Stefan Holmström, Per Möller och Michael Rastas. Tack att ni korrekturläst och gett oss värdefull återkoppling. Utan er hade denna uppsats inte nått nuvarande form. Våra familjer ska ha stort tack för sitt stöd och tålamod.

Tack till dig som varit med och möjliggjort Tejp och Livskraft. Vi ser fram emot att tillsammans med er verka för att se ”Människor och samhällen blir förvandlade av Jesus”.

Det är därför församling är. Det är därför läger är. Det är därför denna uppsats är.

Uppsala och Helsingborg, maj 2020
Markus Holmström & Iza Jönsson

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	1
1. Inledning	2
1.1 Syfte med studien	2
1.2 Problemformulering	2
1.3 Avgränsningar	3
1.4 Definition av viktiga begrepp	3
1.5 Teoretiska utgångspunkter	4
1.6 Översikt över tidigare forskning	6
1.7 Källmaterial	8
1.8 Metod	8
1.9 Författarnas relation till lägren, arrangörerna och arbetsfördelning i studien	11
2. Rambeskrivning	12
2.1 Religionens roll i Sverige	12
2.2 Bakgrundskunskap om arrangörerna	13
2.3 Lägrens utformning och inriktning	14
3. Enkätens resultat och inledande analys	16
3.1 Bakgrundsinformation	16
3.2 Respondenternas engagemang under lägren	19
3.3 De svarandes kristna identitet och praxis idag	20
4. Vidare analys av undersökningen	32
4.1 Att ha en kristen identitet	33
4.2 Att inte ha en kristen identitet	35
4.3 Användningen av livsverktygen i vardagen	37
5. Slutsatser	42
5.1 Livsverktygen används – men inte i önskvärd utsträckning	42
5.2 Lägren har lyckats bidra till en varaktig tro	43
5.3 Verksamhetsmässiga slutsatser	44
5.4 Uppslag på intressant vidare forskning	45
6. Sammanfattning	45
7. Källförteckning och litteraturlista	46
Opublicerade källor	46
Tryckta källor och litteratur	46
Internetkällor	47
8. Bilagor	48
Bilaga 1: Lista över enkätens frågor och svarsalternativ	48
Bilaga 2: PM för Livskraft	53
Bilaga 3: Förnyat PM för Tejp	55

1. Inledning

EFS och Salt – barn och unga i EFS har formulerat sin långsiktiga ambition och vision att se ”Människor och samhällen förvandlade av Jesus”.¹ Intentionen handlar om att människor ska bli förvandlade inifrån av Jesus och leva ut denna förvandling i en varaktig, praktisk tro.

Rörelsen EFS och Salt² bygger på människor i lokala församlingar och föreningar. Det är den främsta platsen där en varaktig tro formas hos medlemmar och deltagare i aktivitet. Ett formande som pågår hela livet. Som ett komplement till lokal verksamhet arrangeras verksamheter av regional och nationell nivå inom rörelsen. Dessa är punktinsatser och ofta fokuserade på specifika åldersgrupper. Lägren syftar till att bidra till formerandet av en varaktig tro men följs sällan upp på lång sikt.

Vi genomförde denna undersökning för att utvärdera lägrens roll i EFS och Salts arbete med att nå visionen och för att ge ett bidrag till möjliga förbättringar rörande lägrens varande, utformning och inriktning. För att utvärdera lägren har vi valt att studera hur tron tar sig uttryck idag hos de unga vuxna som var på läger under sin ungdomstid. Studien bygger på en uppföljande enkät med deltagare och ledare på Livskraft och Tejp, två av EFS och Salts nationella ungdomsläger, åren 2003–2013.

1.1 Syfte med studien

Vi har valt att studera nyårslägren Livskraft och sommarlägret Tejp som i sina övergripande *Pro Memoria* (PM) har ett likadant formulerat syfte: ”att ge lägerdeltagare den kunskap, den kraft och de verktyg som de behöver för att leva som kristna i sin vardag”.³ Studien vill vi genomföra genom en enkät till deltagare och ledare på lägren som arrangerades 2003–2013. I enkäten har vi försökt få en bild av några av de livsverktyg som lägrens syftesformulering nämner. Dessa verktyg definieras under rubriken 1.4. Målet med studien är att ge en bild av hur väl EFS och Salt genom dessa läger uppnådde lägrens syfte när det gäller givandet av verktyg. Vår förhoppning är också att studien kan vara ett konstruktivt bidrag till rörelsen för att forma dagens verksamhet på ett mer effektivt sätt, och för att på så sätt nå det långsiktiga syftet, som enligt EFS vision är att se ”människor och samhällen förvandlade av Jesus”.

1.2 Problemformulering

Den grundläggande problemformulering i denna undersökning är: *I hur stor grad praktiserar de som var deltagare och ledare på Salts och EFS nationella läger Tejp och Livskraft åren 2003–2013 kristen tro idag och använder de verktyg som lägren ämnade ge för detta? Kan lägren utifrån detta anses ha uppfyllt sitt syfte?*

För att kunna svara på dessa frågor undersöker vi i vilken mån deltagarna brukar följande fyra livsverktyg: den kristna gemenskapen, bibelläsningen, bönen och att dela sin tro med andra. Under rubriken 1.4 har vi gjort en definition av dessa verktyg. Vi har också undersökt om lägren bedöms ha bidragit till hur dessa verktyg används vid tidpunkten för studiens genomförande.

¹ EFS visionsformulering från 2018 är ”Människor och samhällen förvandlade av Jesus”. Salts syftesformulering har motsvarande innebörd i ”Barn och ungdomar ska få lära känna, komma till tro på och följa Jesus Kristus”.

² Det fullständiga namnet på barn- och ungdomsorganisationen är *Salt – barn och unga i EFS*. Av språkliga skäl benämns organisationen i denna uppsats i de flesta fall som *Salt*.

³ Förnyat PM för Tejp 2012; PM för Livskraft 2012

1.3 Avgränsningar

Vi har valt att skicka enkäten till deltagare på de nationella lägren Livskraft och Tejp. Lägren har liknande PM och är tydligt fokuserade på att ge verktyg för vardagen. Därför har vi valt bort andra nationella arrangemang som Salts årskonferensläger och ungdomsdelen på scoutlägren Patrullriks, även om de också riktar sig till samma målgrupp.

Undersökningen tidsbestämdes till deltagare under åren 2003–2013. Anledningen till att vi inte studerade senare läger, var för att fokusera studiet till åldersgruppen unga vuxna. De yngsta deltagarna 2013 har troligtvis gått ut gymnasiet idag och potentiellt gjort egna val kring församlingstillhörighet och utlevd tro.

Lägrens syfte var ”att ge den kunskap, den kraft och de verktyg som behövs för att leva som kristna i vardagen”. Vår studie behandlar främst det senare: verktygen. Att utvärdera arrangörernas mål i relation till kunskap och kraft kräver en undersökning närmare tidpunkten den hände, och är inte lika relevanta för arrangörerna EFS och Salt fortsatta arbete.

1.4 Definition av viktiga begrepp

För att kunna genomföra denna studie har några centrala begrepp behövt tydligare definitioner. Här förtydligar vi vilka som svarat på enkäten och de livsverktyg som lägren ämnade ge, vilka denna undersökning behandlar.

Verktyg för en varaktig tro

Vi har valt att överlämna till respondenten att själv definiera huruvida han/hon identifierar sig som kristen. Frågan om respondenten har en kristen identitet idag blir central i analysen av enkätsvaren. Graden av praktiserande av tron har vi valt att studera utifrån en rad frågor som kretsar kring användandet av verktyg. De livsverktyg som vi i denna uppsats valt att fokusera på är:

- *Gemenskapen.* Gemenskapen med andra kristna har genom kyrkans historia varit en vital del i det kristna livet och, utifrån Apostlagärningarna 2:42, en av de fyra grundpelarna för kyrkan. Grundidén med läger är just att få upptäcka glädjen i att leva med andra kristna. En förutsättning för att kunna samla till läger är att många lokala sammanhang kan både sända ungdomar och ta emot dem efter lägrets slut. Här har vi valt att fråga både om gudstjänstgemenskap och om det finns en mindre grupp i vilken respondenten kan formas i sin tro.
- *Bibelläsningen/bibelbruket.* Bibeln och undervisningen är även de en av grundpelarna i Apostlagärningarna 2:42 och lägrens utformning lägger stor vikt vid undervisning. Lägrens PM betonar Bibeln som teologisk grund och som ett verktyg för att leva som kristen. I Tejps PM är det formulerat på följande sätt: Väckelsearbetet innebär ”övertygelsen att Bibeln är Guds Ord till oss i dag och att fördjupning i Ordet därför är en viktig del av den livskraft Gud vill ge åt varje människa”.⁴
- *Bönen.* Även bönen är en av grundpelarna i Apostlagärningarna 2:42 och definieras också tydligt i båda lägrens PM som en av lägrens huvudbetoningar. I enkätfrågorna har vi valt att fokusera på frekvens och upplevelse. Lägrens PM lyfter också fram möjligheten till

⁴ Förnyat PM för Tejp 2012.

förbön under lägren och därför studerar vi även om det är något som levt kvar i respondentens liv.

- *Delandet av tron med andra.* Utifrån EFS och Salt som missionsrörelser har vi också valt att ta med aspekten av att dela sin tro med andra. Vi ser att denna aspekt konkretiseras till individnivå i Livskrafts PM: ”att utmana och inspirera dem som ännu inte tror (eller vet om de tror) att låta Jesus bli Herre i deras liv”⁵. Aspekten lyfts också fram indirekt i båda lägrens PM och teologiska grund: ”Kallelsen att föra ut evangeliet till alla folk och stammar, både inom och utanför Sveriges gränser”⁶ (Livskraft) och ”Övertygelsen att alla människor behöver en personlig relation till Jesus”⁷ (Tejp). I enkätfrågorna har vi lyft fram detta genom öppna frågor om att dela tro och erfarenhet av bönesvar.

De som svarat på enkäten

Eftersom det i lägren ingick en naturlig ledarträning och vi valt att studera en så lång tidsperiod, har vi valt att inte skilja på deltagare och ledare i studien. Många deltagare på de tidiga lägren var ledare på de senare. Det fanns på lägren en uppfattning och kultur av att ledare också var deltagare. Denna attityd att både ledare och deltagare var på lägren för att växa i tro fångas väl i följande citat från ett brev till ledare på Tejp i Örnsköldsvik 2009: ”vi som ledare behöver betrakta oss som delar av själva lägret”⁸. Utifrån det anser vi att lägren också syftade till att utrusta ledarna med verktyg för livet och därmed är det intressant att se om även ledarna praktiserar sin tro genom ovanstående verktyg idag. Enkäten skickades därför till både ledare och deltagare på lägren. Vi använder i denna studie flera synonymer för dem som svarat på enkäten: ”deltagarna”, ”de svarande” och ”respondenterna” avser, om inte annat specificeras, hela den grupp individer som var närvarande på lägren och besvarat enkäten.

1.5 Teoretiska utgångspunkter

Följande teoretiska utgångspunkter ger oss en struktur för denna studie.

Rodney Starks och Charles Glocks typologi för individuell religiositet

För att analysera hur tron utvecklas över tid och konsekvenserna av religiöst engagemang, i vårt fall deltagande på läger, använder vi oss av Rodney Starks och Charles Glock typologi, vilken beskrivs i *Religion and society in tension*. Författarna söker kartlägga och typologisera individuell tro utifrån fem dimensioner: dimensionerna av tro, praxis, upplevelse, kunskap och konsekvens. *Trosdimensionen* berör trosföreställningar medan *praxisdimensionen* beskriver hur tron utövas privat och i gemenskap med andra. *Upplevelsedimensionen* berör erfarenhet av eller kontakt med det gudomliga medan *kunskapsdimensionen* innebär vetskapen om innehållet i religionen. *Konsekvensdimensionen* beskriver vilka konsekvenser tro, praxis, kunskap och upplevelse får i vardagen.⁹ Dessa trosdimensioner ger oss ett ramverk för att systematiskt studera och mäta religiöst engagemang. Detta trots att den individuella religiositeten är byggd på tro och

⁵ PM för Livskraft 2012.

⁶ PM för Livskraft 2012.

⁷ Förnyat PM för Tejp 2012.

⁸ Ledarbrev Tejp 2009.

⁹ Glock & Stark 1965, s 20.

erfarenheter, vilka kan vara svåra att jämföra. Trosdimensionerna ger ett ramverk för att kunna studera källan till tro över tid och konsekvenserna av religiöst engagemang, för individ och kollektiv.¹⁰ Glock och Stark menar dock att konsekvensdimensionen är annorlunda genom att bygga på de fyra andra dimensionerna och fokusera på människans relation till andra människor snarare än till Gud själv.¹¹ Historiskt har individuell religiositet och praxis av tro studerats utifrån medlemskap och frekvens av gudstjänstbesök.¹² Studiet av upplevelsedimensionen har historiskt studerats utifrån mer extrema uttryck, tungotal, andedop och så vidare. Först senare kom studiet även att gälla känslor i relation till trosupplevelser, erfarenhet av frid, tillit och känsla av samhörighet och gemenskap. Vi har dessa teman för ögonen då vi tydligt håller ungdomarnas erfarenhet och upplevelse av tro i centrum.

Författarnas hypoteser utifrån typologin

Ramverket för våra hypoteser och problemformulering, har vi funnit i Glock och Starks typologi ovan. Vi som författare är engagerade i rörelsen EFS och Salt. Utifrån det, och att vi var deltagare och ledare på de läger vi studerat, har vi ett flertal hypoteser om hur tron idag praktiseras. Baserat på lägrens syfte att ge ungdomar kunskap, kraft och vardagsverktyg för sitt kristna liv har vi valt att fokusera studiet på upplevelsedimensionen, praxisdimensionen och konsekvensdimensionen. Vi har valt att inte fokusera på kunskapsdimensionen eller trosdimensionen, då en sådan studie inte skulle ha samma relevans för frågeställningen och hade behövt ligga mycket närmare lägrens slut i tid. Frågeställningen har formulerats utifrån vår hypotes om att lägren snarare gav kunskap och inte verktyg för tro i vardagen.

Upplevelsedimensionen

Vår hypotes är att gemensamt uttryckt tro på lägren, främst i form av sjungen tillbedjan, formade ungdomarnas tro genom att upplevelsedimensionen fördjupades. De skillnader i uttryckssätt och upplevelser som fanns mellan lägren och hemförsamlingen kan ha bidragit till formandet av tron. Ett upplevt glapp mellan sammanhangen skulle till och med kunna ha bidragit till att underminera tron. Samtidigt bör de upplevelser lägren givit ha stärkt tron på ett positivt sätt. För att undersöka vår hypotes, dess eventuella uttryck och upplevelserna runtomkring, valde vi att använda flertalet öppna frågor och möjligheten att ge textsvar, för att på så sätt få verktyg för denna analys.

Praxisdimensionen

Utifrån praxisdimensionen ställde vi frågor gällande frekvens av gudstjänstdeltagande, bibelläsning och bön. Enkäten innehöll även frågor i relation till *gemenskap*, genom deltagande i ungdomsgrupp eller smågrupp. Våra hypoteser är att livsverktyget *bön* används i en högre frekvens än *bibelläsning* samt att en relativt stor andel inte är en del av *gemenskap* i gudstjänst och församling. Det finns, enligt vår hypotes, en större chans till varaktig tro om lägerdeltagarna var med i en ungdomsgrupp före och efter lägren. Även sociologiska faktorer, som att ha en kristen uppväxt samt att under de formande ungdomsåren ha en förebild, förväntar vi påverka huruvida respondenterna har en kristen identitet idag eller ej.

¹⁰ Glock & Stark 1965, s 19.

¹¹ Glock & Stark 1965, s 23.

¹² Glock & Stark 1965, s 28.

Konsekvensdimensionen

Då konsekvensdimensionen överlappar de andra dimensionerna blir det relevant att fundera kring hur upplevelse- och praxisdimensionerna får konsekvenser i vardagen. Vi förväntar oss att se att gemenskapen ofta utgör en katalysator för tron och verktygen i vardagen, och därför blir det intressant att studera kopplingen mellan läger och lokal gemenskap. Vår hypotes är att en faktor som stärker denna koppling är att ha sett sina lokala ledare i funktion under lägren. Det förväntas ha bidragit till att deltagaren kommit in i vardagspraktiker och på så sätt finns kvar i tron. En brist på bro mellan verksamheterna lokalt och på läger, framförallt genom skillnader i kultur och uttryck samt de olika upplevelser som redan nämnts under upplevelsedimensionen, kan också ha underminerat möjligheterna för tron över tid. Vi tror oss också kunna se mönster av att förutsättningarna för att vara en del av en kristen gemenskap i vardagen har förändrats från tiden vid lägren till idag, i och med att många flyttat från sin uppväxtförsamling. Vi bär därför en hypotes att församlingstillhörighet inte är en självklarhet för alla, trots att man själv ser sig som kristen.

I en förståelse av trons innehåll och missionella natur skapas en teoretisk grund för att dela sin tro. Praktiken av att dela tro är därför en tydlig konsekvens av en utlevd tro. Vi har en hypotes att lägren framförallt gav kunskap om tron, och inte praktiska verktyg att dela tro. Utifrån det förväntar vi oss i undersökningen att se stor vilja att dela tro och stor ovana. Vår hypotes är att många av de troende idag kunde vittna om upplevelser och bönesvar de upplevt, men var ovana att dela evangeliet, det vill säga trons innehåll.

1.6 Översikt över tidigare forskning

Det har inte forskats särskilt mycket inom de områden denna studie berör. Vi har inte funnit någon uppföljande undersökning av verksamhet som utvärderat trons utformning över tid. Däremot finns det relativt mycket litteratur som berör de teoretiserande delarna av religiositet och utformningen av utlevd tro. Här kan nämnas boken *Making new disciples* av Mark Ireland och Mike Booker som fokuserar just på evangelisation bland unga och att göra lärjungar. Antologin *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige* (red Lövheim och Nordin) berör hur religionssociologiska teorier och sekularisering påverkar över tid. På grund av tids- och utrymmesskäl är det något som vi tvingats välja bort i denna studie. Inom EFS och Salt sker i regel alltid en uppföljande utvärdering direkt efter genomförd verksamhet. Trots det, har vi inte funnit någon liknande uppföljande undersökning efter så lång tid som 5–15 år efter verksamheten. Den översikt över tidigare forskning som Lövheim och Bromander har gjort under titeln *Religion som resurs*, är relevant.

Equmenias enkätundersökning

Det är också relevant att närmare studera en undersökning gjord av Equmeniakyrkans barn- och ungdomsförbund Equmenia, trots att denna undersökning inte fokuserar på läger som verksamhetsgren. 2015 genomfördes en enkätundersökning bland personer i åldersgrupp 20–30 år och som under åldern 13–18 år var aktiva i någon av Equmeniakyrkans församlingar. Undersökningen syftade främst till att studera Equmenias pedagogiska grunder: relationer, upplevelser, berättelser och delaktighet. Av ca 90 distribuerade enkäter inkom 54 svar.¹³ En arbetsgrupp på Equmenia bestående av Linnea Lidskog, Julia Elenäs, Tobias Olsson och Unni

¹³ Unga och kyrka 2018, s 7.

Jonsson analyserade all inkommen data. Även denna studie tar upp några frågor kring de svarandes relation till kyrkan idag där 69 % av de svarande idag tror på Gud. I beskrivningen av de svarandes relation till kyrkan idag, visar studien också på ett mönster där många anger en flytt hemifrån som orsak till låg besöksfrekvens i kyrkan idag.¹⁴ De som inte längre är aktiva i församling fick lägga ut texten om varför och tre huvudanledningar identifierades: de svarande är inte längre troende (1), känner sig inte hemma i kyrkan (2) eller har tröttnat på upplevd dubbelmoral, utanförskap eller konservativa värderingar (3).¹⁵

Utifrån denna undersökning har Linnea Lidskog, barn- och ungdomskoordinator på Equmenia, skrivit en icke publicerad uppsats som bygger på en kvalitativ studie kring unga vuxnas relation till kyrka och församling. Denna forskning fokuserar dock främst på kunskap och inte verktyg så som vår studie gör. I uppsatsen framkommer viktiga faktorer som har påverkat ungas relation till kyrka och församling. Resultat från undersökningen och uppsatsen visar att flertalet unga vuxna som intervjuats bär en önskan och vilja till aktivitet och engagemang. Engagemanget hos respondenterna har dock förändrats över tid, studien klargör vilka faktorer som legat till grund för att engagemang och aktivt medlemskap ska bli möjligt. Studien visar bland annat att det handlar om sociala aspekter samt att bemötandet de unga vuxna får är av avgörande betydelse för om de ska uppleva delaktighet och en vilja till fortsatt engagemang. Det som är av störst vikt är attityder och bemötande från lokal församling och människor där. Församlingsmedlemmars bemötande som inkluderar nyfikenhet och visar att unga är sedda, välkomna och efterfrågade är av betydelse. Även konkreta frågor i relation till förtroendeuppdrag och medlemskap är viktiga.¹⁶

Religion som resurs, Mia Lövheim & Jonas Bromander (red)

Boken *Religion som resurs* ger en översikt över tidigare forskning via sex tidigare undersökningar om unga och tro. Syftet är att skapa fördjupad kunskap om hur och i vilken mån religion kan fungera som resurs för unga i formandet av värderingar och strategier för att leva meningsfullt och ansvarsfullt.¹⁷ De tar sitt avstamp i ungas relation till tro, som betecknas som paradoxal. Å ena sidan har allt färre unga en relation till organiserade kyrkor eller religiösa organisationer. Å andra sidan är unga mer öppna och intresserade av uttryck av tro än tidigare.

I boken *Religion som resurs* analyserar Maria Klingenberg i sin artikel vilka konsekvenser rådande sätt att ställa frågor har haft på resultatet av forskningen. Studien fokuserar på hur tidigare forskning inte har satt ungas vardag och tro i centrum, utan kännetecknas av vuxenvärldens intresse att förstå de övergripande samhällstendenserna. Traditionella normer av tro lyser igenom starkt. Frågor som "Varför unga tror", eller ungas egen syn på religionens betydelse för dem är ovanligt.¹⁸ För att studera religion i praktiken bör frågor om tro, utövning och i viss mån upplevelse, undersökas.¹⁹

¹⁴ Unga och kyrka 2018, s 21.

¹⁵ Unga och kyrka 2018, s 22.

¹⁶ Lidskog 2018, s 22.

¹⁷ Religion som resurs 2012, s 9.

¹⁸ Religion som resurs 2012, s 22.

¹⁹ Religion som resurs 2012, s 32.

1.7 Källmaterial

Vår studie bygger på de 455 svar som inkom på den digitala enkät som skickades ut till deltagarna på Tejp och Livskraft från och med 2003 till och med 2013. Detta primärkällmaterial är genom enkätformen främst kvantitativt men med kvalitativa inslag genom öppna frågor med möjlighet att själv skriva textsvar. Studien omfattade 40 frågor exklusive frivilliga kommentarer. Vissa frågor var villkorsstyrda och besvarades enbart av de som angett ett visst svarsalternativ på en tidigare fråga. Enkäten skickades ut den 23 maj 2018 och det sista registrerade svaret på enkäten lämnades den 15 juli samma år.

Utifrån frågeställningens kvalitativa dimensioner skulle studien ha kunnat kompletteras med ett flertal djupintervjuer för att belysa studiens slutsatser, men av tidsmässiga skäl var det inte möjligt att genomföra inom ramen för denna uppsats.

1.8 Metod

I följande avsnitt presenteras den metod med vilken denna studie genomfördes.

Val av metod

Eftersom Salt kunde tillhandahålla kontaktuppgifter till alla som deltog på alla Tejp- och Livskraftsläger under denna tidsperiod var det en potentiellt stor grupp att studera. Då målet med undersökningen har varit att bedöma verkningsgraden av det verktygsgivande som lägren syftade till, valde vi att göra en kvantitativ undersökning där alla deltagare får möjlighet att svara på en enkät. Valet att skicka till alla deltagare och inte enbart ett statistiskt urval var enkelt, utifrån studiens ambition att få en ögonblicksbild från de svarande snarare än att skapa statistiskt generaliserbart resultat. Detta resonemang läggs ut ytterligare under rubriken studiens giltighet. Eftersom lägrens mål var kvalitativa var det dock självklart att inte enbart ha kvantitativa statistikfrågor utan också frekventa inslag av kvalitativa, öppna frågor där respondenterna kan sätta egna ord på känsliga frågor.

Enkätutformning och insamlingsprocess

Utformningen av enkäten och processen att samla in svar genomfördes på följande sätt.

Frågeutformning

Studiens syfte tillsammans med Salts och EFS intressen av enkäten gav många intressanta frågor att ställa. I en process med organisationerna strukturerades frågorna med frågor direkt relaterade till studiens frågeställning och relevanta bakgrundsfrågor. Varje fråga fick ett definierat syfte och värderades utifrån relevans. Utifrån omfattningen på frågor blev det tydligt att vi önskade ett enkätverktyg som gav oss möjligheten att använda villkorsstyrd visning av frågor, det vill säga att enbart de som svarat A på fråga 1 behövde svara på fråga 2. För att få ett hanterbart forskningsmaterial och en rimlig svarstid på enkäten valde vi att i de flesta fall ha fasta svarsalternativ. Utifrån att studiens frågor kan anses känsliga då de handlar om tro, kompletterades detta med möjlighet till kommentarer dels på vissa frågor och dels på varje sektion i enkäten. På så sätt differentierade vi också den vanligt förekommande öppna frågan med avslutande kommentar från respondenten som Hagevi och Viscovi presenterar i sin bok *Enkäter – att formulera*

*frågor och svar*²⁰. Utifrån att frågorna rör något så personligt som tro och trons uttryck valde vi i vissa fall att inte följa Hagevis rekommendation att låta de fasta svarsalternativen vara ömsesidigt uteslutande²¹. Vi gjorde bedömningen att den potentiella vagheten i resultaten på ett tydligt sätt kunde spegla den personliga tolkning som behöver göras av frågan. Exempelvis kan det vara svårt att ange frekvens på bön då bön kan ske nästan utan att man tänker på det. Analyser har därför också gjorts på det schematiska och inte utifrån exakta statistiska skillnader.

Etiska överväganden

I studien har vi jobbat aktivt med att göra etiska överväganden utifrån att alla frågor som rör tro och trons uttryck kan upplevas som känsliga frågor. Därför bör alla frågor ha svarsalternativ som möjliggör för respondenterna att avstå från att svara på den specifika frågan. Därför försökte vi konsekvent att erbjuda ett sådant alternativ. Utifrån denna aspekt i kombination med valet att ha fasta svarsalternativ ville vi på flera frågor också erbjuda möjligheten att nyansera sina svar i fritext.

Vetenskapsrådet definierar fyra krav på forskningsetiska principer som ska tillgodoses vid studier. *Informationskravet* (1) med tydlig information till deltagarna om undersökningens syfte och att det är frivilligt att delta. *Samtyckeskravet* (2) med individens rätt att själv bestämma över sin medverkan. *Konfidentialitetskravet* (3) där enskilda respondenter inte ska kunna identifieras av utomstående. *Nyttjandekravet* (4) som statuerar att uppgifter om deltagarna endast får användas till det som enkäten syftade till.²² Vi tog hänsyn till samtliga av dessa krav och poängterade dem i både det mejl med länk till enkäten som skickades ut och i enkätens inledning. Rörande konfidentialitetskravet gick vi så långt att helt separera insamlandet av forskningsdata mot den del där man frivilligt kunde lämna personuppgifter för att delta i utlottningen, vilket beskrivs mer i 1.8.

Pilotgrupp och dess respons

När vi hade ett färdigt förslag på enkätfrågor, kontaktade vi en utvald pilotgrupp med kompetens inom enkätutformning samt några ur den tänkta urvalsgruppen för enkäten. Samtliga i gruppen fick en personlig kontakt och möjlighet att ge relevant återkoppling om enkätens utformning, innehåll och omfattning. Responsen från denna grupp kan, utöver språkliga fel, sammanfattas i följande punkter:

- De fasta frågealternativen kan med fördel omformuleras till påståenden.
- Enkäten är omfattande. Gör prioriteringar i frågorna för att förkorta svarstiden och öka antalet svar.
- Att gradera hur kristen jag är på en skala mellan 1 och 7 är svårt, teologiskt felaktigt och ger ett svårt forskningsmaterial att studera.

Utifrån responsen valde vi att omformulera flera frågor till påståenden och enkäten förkortades med tolv frågor. Nyckelfrågan om respondenten är kristen idag, som först var en graderingsfråga mellan 1 och 7, omformulerades och gavs tydligare svarsalternativ.

²⁰ Hagevi & Viscovi 2016, s 89.

²¹ Hagevi & Viscovi 2016, s 92.

²² Eljertsson 2005, s 29–30.

Val av enkätverktyg och utskick

Både utifrån målgruppens kultur och i relation till arbetsinsats valde vi att använda ett digitalt verktyg för att utforma enkäten, som dessutom var kostnadseffektivt. Vi valde att använda systemet Surveyhero. Utskicket sändes iväg från våra egna e-postadresser genom ett kopplat utskick där ett meddelande skickades i taget. Totalt skickades enkäten ut till 4414 unika adresser. Av dessa var 1594 inte möjliga att leverera till, antagligen på grund av att e-postadressen avslutats. Totalt levererades alltså 2820 e-postmeddelanden även om vi inte kan få fram statistik på hur många som faktiskt öppnats eller hur många som fastnat eller filtrerats bort som skräppost. Oavsett gav enkäten en stor mängd data att analysera: 416 svar på hela enkäten och ytterligare 39 påbörjade men inte slutförda enkäter. Det medför en svarsfrekvens på knappt 15 %.

Bortfallsanalys

Eftersom studien inte strävar efter att skapa ett statistiskt generaliserbart resultat, har enbart en partiell bortfallsanalys genomförts. Dock har vi sett några resonemang som är av vikt att poängtera.

De 1594 olevererbara e-postmeddelandena samt de meddelanden som inte öppnats är att betrakta som externt bortfall. Men eftersom vi inte kan få data på hur många mejl som öppnats kan vi inte säkerställa denna grad. De 39 påbörjade men ej avslutade enkäterna är det interna bortfallet. Utifrån enkätens längd var det förväntat att några svarande inte skulle fullfölja hela enkäten. Eljertsson ger några tips på hur dessa bortfallsgrupper kan tas hänsyn till statistiskt²³, men detta har vi utifrån studiens lägre ambition på generaliserbarhet inte gjort.

Valet att distribuera enkäten via e-post gör det rimligt att förvänta sig en lägre svarsfrekvens från de tidiga lägeråren. E-postadresser kan bytas ut och den adress som fanns tillgänglig för distribution av enkäten var den som angavs vid anmälan till lägret. Betydligt fler har också svarat från de yngre åldersgrupperna där det är mindre troligt att e-postadressen har hunnit bytas ut.

Den geografiska spridningen på de inkomna enkätsvaren liknar EFS och Salts geografiska spridning. Flest svar har inkommit från de största EFS-regionerna (Västerbotten och Sydsverige) samt från de direkta närområdena till lägrens arrangörsplatser. Det finns inte heller något tydligt bortfall från endera kön mellan olika landsändar.

Vi bedömer det troligt att EFS och Salt har korrekta kontaktuppgifter till dem som fortfarande är aktiva i rörelsen. På så sätt blir de potentiellt statistiskt överrepresenterade i resultaten. Det är också troligt att den som ser sig som kristen idag och har haft ledaruppdrag på lägren har en lägre tröskel för att svara på undersökningen. Även de som återkommit till lägren flera gånger bär troligen ett större incitament att svara på enkäten. Så även om studien ger en bild också av hur respondenter inom rörelsen EFS och Salt ser på de studerade frågorna, vill vi poängtera att inte för stora växlar bör dras på denna grupps svar i relation till icke-troende eller personer som idag tillhör andra samfund. Samtidigt visar frågan om respondenten ser sig som kristen idag eller ej att en relativt stor andel icke-troende svarat på undersökningen. Det ger studien underlag att de studerade 455 svaren faktiskt är en ögonblicksbild värd att titta närmare på.

²³ Eljertsson 2005, s 26–27.

Studiens giltighet, tillförlitlighet och generaliserbarhet

Utifrån att vi inte valde att göra ett statistiskt urval, utan istället skickade enkäten till alla lägerdeltagare, kan svaren inte anses vara statistiskt representativa för alla deltagare. Istället ger enkäten genom svarsgruppen en bild av hur lägren lyckades uppnå sitt syfte. Alla analyser och svarsstatistik gäller svarsgruppen. Vi valde att göra på detta sätt utifrån att kontaktuppgifterna till deltagarna var så gamla och otillförlitliga att vi riskerade att få en allt för liten svarsgrupp om vi först gjort ett statistiskt urval.

I sin bok *Enkäten i praktiken* poängterar Ejlerstsson några potentiella statistiska problem med en enkät till samtliga besökare. Generaliseringar utifrån statistiken menar Ejlerstsson enbart kan göras om enkätfrågorna inte är korrelerade till respondentens besöksfrekvens, och om man i studien inte eftersträvar att ge en bild av den normala kundgruppen (i vårt fall deltagargruppen)²⁴. Eftersom denna studie inte uppfyller dessa kriterier kan vi inte se svaren som helt statistiskt representativa. Detta har dock aldrig varit studiens ambition, istället har vi sökt att ge en ungefärlig bild till hjälp att förstå de mjuka värden som frågorna i enkäten kretsar kring.

Analysverktyg och genomförande

Analysen av enkätsvaren har genomförts genom att använda Surveyheros egen funktionalitet kring korstabulering, genom kalkylblad i Microsoft Excel och Google Kalkylark samt genom manuell textanalys. Textanalysen gjordes genom genomläsning och identifikation av gemensamma nämnare. Dessa gemensamma nämnare grupperades och frekvensen för varje grupp noterades. Tyvärr fanns inte möjligheten att använda ett mer avancerat statistikverktyg men utifrån studiens syfte och ambition gällande statistisk representation har analysen genomförts på ett tillfredsställande sätt.

Enkätsvaren ställs sedan mot varandra för att hitta statistiskt intressanta avvikelser. Analysen görs utifrån den struktur Glock och Starks presenterar i sin typologi och som våra hypoteser givit oss. Slutsatserna diskuteras utifrån syftet och tidigare forskning.

Samarbete med och sponsring av Salt

Enkäten utformades och genomfördes i samarbete med EFS och Salt. Dessa organisationer såg möjligheten till en verksamhetsuppföljning som kunde ge värdefullt underlag för rörelsernas framtida verksamhet. För att höja lägerdeltagarnas incitament att svara på enkäten valde Salt att bidra med vinster som kunde lottas ut. Det som lottades ut var en iPad, tio stycken presentkort på Spotify och 70 stycken presentkort på glass. Lotterivinsterna presenterades initialt men insamlingen av uppgifter för de som ville delta i utlottningen gjordes sist i processen, via en separat länk, för att garantera anonymiteten.

1.9 Författarnas relation till lägren, arrangörerna och arbetsfördelning i studien

Så här initialt är det också lämpligt att förtydliga Markus Holmströms och Iza Jönssons relation till de studerade lägren. Markus Holmström var deltagare på Livskraft Mitt i Uppsala från 2003 till

²⁴ Ejlerstsson 2005, s 24.

2004, och från 2005 till 2008 samt 2011 som ledare och del av lägrets planeringsgrupp. Han deltog också i Tejp flera år mellan 2004 och 2011 men aldrig med ledaransvar. Markus har också varit engagerad i Salt på riksnivå både som ideell från 2006 och från 2012 som anställd på rikskansliet. Iza Jönsson var deltagare på Livskraft Syd 2003, 2004, 2007, 2008 och på Tejp mellan åren 2010–2013. Hon fanns med både som ledare och regionalt ansvarig på Livskraft Syd och Tejp. Till och från mellan 2009–2019 har hon varit anställd inom Salt och EFS på lokal, regional och nationell nivå.

Hela studien och analysen har gjorts gemensamt av båda författarna och båda har varit involverade i alla delar. I analysen har Markus fokuserat mer på den kvantitativa statistiken samt på analysen av frågan om de svarande ser sig som kristna idag eller ej. Iza har tagit ett större ansvar i textanalyser samt de djupare analyserna av livsverktygen. Slutsatserna är dragna gemensamt utifrån författarnas erfarenheter och den tidigare forskning som studerats.

2. Rambeskrivning

Nedan presenteras studiens rambeskrivning av religiositet i Sverige, arrangörerna EFS och Salts mål och vision. Här följer även en beskrivning av Livskrafts och Tejps historia, inriktning och upplägg.

2.1 Religionens roll i Sverige

Det finns flera infallsvinklar på religionens roll i Sverige idag. För att sätta in denna studie i ett större sammanhang är det ändå värt att poängtera att Sverige ofta lyfts fram som ett av de mest sekulariserade länderna i världen. Religionen uppfattas mest som en privatsak och utifrån det inget som de flesta svenskar skyltar med genom ord och handling. World Value Survey (WVS) är ett globalt nätverk av sociologiska forskare som studerar hur människors värderingar förändras. Sedan 1981 genomför nätverket dessa undersökningar i nästan 100 länder som tillsammans representerar nästan 90 % av världens befolkning.²⁵ Undersökningarna rör inte ungdomar specifikt men ger en relevant tolkningsram för vissa av vår studies resultat. Det vägda resultatet från WVS studie 2005–2009 ger en statistisk bild av religionens roll i Sverige genom att konstatera att 45,8 % av landets befolkning ser sig som medlemmar i en kyrka eller religiös organisation men endast 6,9 % som aktiva medlemmar.²⁶ Dock visar frågan om de svarande i WVS har stunder av bön, meditation, kontemplation eller liknande att religionen ändå har en tydlig plats i det privata rummet: 46,2 % svarar jakande och 52,7 % nekande.²⁷ De 14000 medlemmarna i EFS och nästan 7000 medlemmarna i Salt är alltså inte att anse som ett representativt urval gällande religionens roll i svenskens liv.

²⁵ "What we do", <<http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>>, hämtad 2020-03-23

²⁶ "Active/inactive of Church or Religious Organization", <<http://www.worldvaluessurvey.org/WVSOnline.jsp>> hämtad 2020-03-23

²⁷ "How Often do you Pray", <<http://www.worldvaluessurvey.org/WVSOnline.jsp>>, hämtad 2020-04-28

2.2 Bakgrundskunskap om arrangörerna

I detta svenska religiösa landskap arrangerade EFS, Salt och ett flertal medarrangörer Livskraft och Tejp.

EFS

EFS beskriver sig själv som ”en evangelisk-luthersk rörelse som uppstod i den andliga väckelsen i Sverige under 1800-talet”.²⁸ Rörelsen var och är alltså en del av Svenska kyrkan men organiserar sig framförallt som fristående föreningar med församlingsverksamhet eller som samarbetskyrkor med Svenska kyrkan. Syftet med bildandet av EFS var att vitalisera Svenska kyrkan med betoning på personlig tro, mission i Sverige och utomlands, och bibelläsning. Organisationen växte snabbt till en rörelse i hela landet och sände sina första internationella missionärer 1866. Tidigt växte barn- och ungdomsverksamheten fram som en viktig del och från starten av *De ungas tidning* 1900 och sedermera *De ungas förbund* 1902 har de frågorna också fått ta allt större plats i verksamheten. Redan på 1920-talet började läger anordnas med större regionalt eller nationellt upptagningsområde och har sedan dess varit en viktig del i rörelsens formande av nya generationer. Från 1971 fanns inget separat ungdomsförbund utan barn- och ungdomsverksamheten var återigen integrerad i EFS organisation. Relationen mellan EFS och Svenska kyrkan förnyades genom flera dokument och avtal under åren 1989–1990. Under de år som de läger denna studie behandlar var EFS indelat i sju juridiskt fristående distrikt som också var samarrangörer till flera av lägren.

Salt – barn och unga i EFS

År 2005 startade EFS ett eget barn- och ungdomsförbund som fick namnet *Salt – barn och unga i EFS*. Därmed övergick också ansvaret för nationella barn- och ungdomsläger till Salt och Salt blev huvudarrangör för både Livskraft och Tejp. De unga som startade Salt var också formade av just dessa läger och mycket av lägrens vision kom att gå hand i hand med hela organisationen Salts syfte och vision.

Som EFS barn- och ungdomsförbund står Salt på samma ideologiska och teologiska grund och som en organisation inom Svenska kyrkan. Salt har idag (2018 års statistik) drygt 6600 medlemmar i strax över 100 föreningar²⁹.

Övriga arrangörer

Utöver EFS och Salt som huvudarrangörer genomfördes lägren i samarbete med flera andra organisationer. Här följer en kort översikt över dessa:

- *EFS och Salts distrikt*. På grund av EFS organisationsstruktur under perioden som de studerade lägren var det en självklarhet att alla läger samarrangerades med ett eller flera distrikt.
- *Johannelunds teologiska högskola*. Som en del av EFS har Johannelunds teologiska högskola (grundad 1862) alltid haft en viktig roll i att undervisa och forma rörelsen både ideologiskt

²⁸ ”Historia”, <<http://www.efs.nu/tro-och-uppdrag/efshistoria/>>, hämtad 2019-09-26. Mer om EFS teologiska grundsyn går att läsa i EFS riktlinjer. Tillgängligt på <<https://www.efs.nu/resurser/dokument/>>

²⁹ Årsmöteshandlingar 2019.

och teologiskt. Johannelund, som sedan 1971 ligger i Uppsala i anslutning till Lötenkyrkan, var också en naturlig plats att starta Livskrafts-lägren på. Därför var det självklart att Johannelund också fanns med som samarrangör för Livskraft.

- *Credo*. Credo (tidigare Sveriges Evangeliska Student- och Gymnasiströrelse, SESG) är en missionsrörelse inom skolvärlden. Den startades framförallt av EFS:are och har sedan bildandet 1924 stått EFS mycket nära. Under perioden för dessa läger var Credo tydligt ekumeniska och inte kopplat till något samfund men utifrån lägrens fokus och målgrupp var det logiskt att samarbeta med Credo i flera av lägren.
- *KRIK*. Kristen Idrottskontakt startades 2005 utifrån inspiration från rörelsen med samma namn i Norge. KRIK ”vill förena glädjen i idrotten med glädjen i den kristna tron”³⁰. Organisationen startades av personer som var med i EFS och samarbetet med Tejp fungerade både som en dragningskraft till lägret och som en katalysator i starten av KRIK-rörelsen i Sverige.
- *Folkhögskolor*. EFS är huvudman för åtta folkhögskolor runt om i Sverige och har en tradition av att samverka med folkhögskolevärlden i olika event. Dessutom har Svenska kyrkan flertalet folkhögskolor som ligger nära rörelsen. Därför har alla de studerade lägren samarrangerats med minst en folkhögskola, antingen i närheten av lägrets plats eller inom samma EFS-distrikt.

2.3 Lägrens utformning och inriktning

Inför studiet av de nationella lägren Livskraft och Tejp, vill vi ge en fördjupad insyn i dessa arrangemang och dess historia och ursprung. För att ge en inblick i lägrens upplägg, inriktning och utformning följer här en historisk bild av lägren samt ett förtydligande av lägrens innehåll och upplägg, för att tydligt visa grunden och kontexten för enkäten.

Livskraft

Livskraft startade nyåret 1997/1998 i Uppsala och växte snabbt. Efter fyra år avknoppades ytterligare ett läger och från 2003 arrangerades Livskraft på fyra platser i landet. Totalt uppgick antalet deltagare till mellan 600 och 700 per år.³¹ För att visa inriktning, gemensamt upplägg och fokus på Livskraftslägren har det sedan tidigt funnits ett läger-PM. I det PM:et framgår att den grundläggande målsättningen med Livskraft är att ”ge lägerdeltagarna den kunskap, den kraft och de verktyg som de behöver för att leva som kristna i sin vardag i ett av världens mest sekulariserade länder”³². Lägrens PM konkretiserar detta genom ”att utmana, inspirera och utrusta de redan troende till vardagslärjungaskap”. Målgruppen för Livskraft är ungdomar från 14 år och uppåt. Detta innebär för medlemmar i Svenska kyrkan att de flesta har genomgått konfirmationsundervisning. Lägren vill erbjuda en uppföljning av denna grundläggande kunskap om kristen tro.

I dagsprogrammet på Livskraft finns på förmiddagarna tid för bibelstudier i helgrupp och samtal i smågrupper om cirka sju personer. Efter lunch ges generellt mycket tid för gemenskap

³⁰ ”Detta är KRIK”, <<https://krik.se/om-krik/dettaarkrik/>>, hämtad 2019-10-01.

³¹ 10 år på äventyr med Gud 2015, s 15–17.

³² PM för Livskraft 2012.

med möjlighet att delta i organiserade lekar och därpå valbara fördjupande seminarier. Varje kväll firas en gudstjänst med fokus på predikan samt längre lovsångspass med betjänande i bönestationer och förbön. Sist på dagen har de flesta läger haft kaféer med underhållning och fika. Nyårsafton är speciell med en festligare middag, något senare kvällsmöte och firande över tolvslaget. I de flesta fall hjälper deltagarna till med praktiska uppgifter under lägret. På några av lägren anordnades utåtriktade satsningar för att betjäna närområdet och människorna där. På många av lägren har speciella spår funnits för äldre deltagare (18 år och äldre) för att kunna anpassa undervisningsnivå och ledarträning. I lägerutformningen finns nämligen tanken att fostra in i ledarskap. Äldre deltagare får enklare ledaruppgifter och de flesta ledare är i åldersgruppen precis över deltagarna. Lägerledningen har också sökt rekrytera ledare från de sammanhang varifrån större grupper ungdomar kommer som deltagare.

Livskraft arrangeras fortfarande men på färre platser och med betydligt färre deltagare.

Tejp

Som en vidareutveckling av EFS vart tredje år återkommande sommarungdomsläger Ungdomsriks, arrangerades *Tejp – en festpunkt* för första gången 2004. Målet var att gifta ihop sommarlägertraditionen med det upplägg och betoningar som blivit så lyckade på Livskraft. Visionen för lägret formulerades i PM:et på följande sätt:

På TEJP vill vi att hängivenhet för Gud ska få höra samman med glädje över det liv som han har gett oss. Därför vill vi att TEJP ska innehålla både humor och allvar, bibelstudier och äventyrsaktiviteter, lovsång och flera andra kreativa uttryck. Den grundläggande målsättningen med TEJP kan beskrivas som att ge lägerdeltagarna den kunskap, den kraft och de verktyg som de behöver för att leva och växa som kristna i sitt lokala sammanhang. Rent konkret innebär detta:

- att utmana, inspirera och utrusta de redan troende till lärjungaskap, det vill säga till att låta relationen till Jesus påverka deras sätt att tänka, tala, handla och prioritera i vardagen
- att utmana och inspirera dem som ännu inte tror (eller vet om de tror) att låta Jesus bli Herre i deras liv.³³

Tejp-lägren var i sitt upplägg födda ur och inspirerade av Livskraft. Dagsschemat var ungefär detsamma. Några skillnader är dock värda att nämna utifrån att Tejp främst riktade sig till något äldre deltagare i ett betydligt längre åldersspann. I marknadsföringen angavs målgruppen till 16–30(35) år. Undervisningspassen på förmiddagarna var längre på Tejp och oftast indelade i två olika, valbara nivåer. Eftermiddagens seminarier spände i regel över flera dagar och de sport- och aktivitetsseminarier som anordnades, ofta i samarbete med KRIK, tog ofta hela den annars schemalagda fritiden i anspråk. Varje Tejp-läger hade också en hel- eller halvdag avsedd för så kallad outreach och evangelisation i en närbelägen tätort. Liksom på Livskraft tränades aktivt ledare och de flesta ledare på Tejp var i åldersspannet 20–45 år. Ett arv från Ungdomsriks var också att bjuda in representanter från EFS systerkyrkor och på Tejp bjöds dessa oftast in från väckelsestarka områden och bereddes stor plats i programmet.

Utifrån den äldre målgruppen var undervisningen generellt sett på en högre nivå på Tejp än på Livskraft. På Tejp ville man också vara ännu friare i fråga om karismatiska uttryck och bön. I PM:et

³³ 10 år på äventyr med Gud, 2015, s 53–54.

lyfts fram formuleringar som ”att allt mer fokusera på Guds närvaro och vad som händer när vi får möta Guds härlighet”³⁴.

Tejp kom att arrangeras i tio år, åtta år i Örnsköldsvik och därefter på två platser, Helsingborg samt Piteå.

3. Enkätens resultat och inledande analys

I följande kapitel presenteras ett urval av enkätens frågor. De frågor som presenteras är de som tydligt relaterar till uppsatsens frågeställning. Utifrån enkätens disposition presenteras först relevant bakgrundsfakta (3.1) och frågor om de läger respondenterna deltog i (3.2). Därefter följer ett antal frågor om hur respondenternas kristna identitet och de uttryck den tar idag, med fokus på de verktyg som denna studie fokuserar på (3.3). Enkätsvaren innehåller en mängd ytterligare data som är relevant för EFS och Salt men ett urval har här gjorts. En fullständig lista över alla ställda frågor finns som bilaga ett till denna uppsats.

Eftersom denna enkät inte är statistiskt representativ utan att alla analyser rör de svarande har vi i denna presentation av insamlad data valt att på varje fråga redovisa antal svarande. Det maximala antalet svarande är 455, 416 som svarade på hela enkäten och 39 påbörjade enkäter.

Utifrån vår frågeställning, att utvärdera i hur hög grad deltagarna på lägren praktiserar kristen tro idag, blir vår nyckelfråga frågan om respondenten anser sig vara kristen idag. Därför ställer vi i flera fall den nedan presenterade statistiken i relation till vad man svarat på nyckelfrågan.

3.1 Bakgrundsinformation

För att få en tolkningsram för de analyser som är mest relevanta för denna uppsats frågeställning, ställdes ett antal frågor om respondentens bakgrund och förutsättningar.

De svarandes ålder och könsfördelning

Denna fråga ställdes genom att respondenten fick kryssa i sitt födelseår. Här har vi grupperat årtalen för att få en bättre översikt.

Tabell 1. När är du född indelat i femårsspänn.

Född år	Antal svar	Antal svar %
före 1970	6	1%
1970–1974	2	0%
1975–1979	11	2%
1980–1984	56	12%
1985–1989	127	28%
1990–1994	167	37%
1995–1999	86	19%

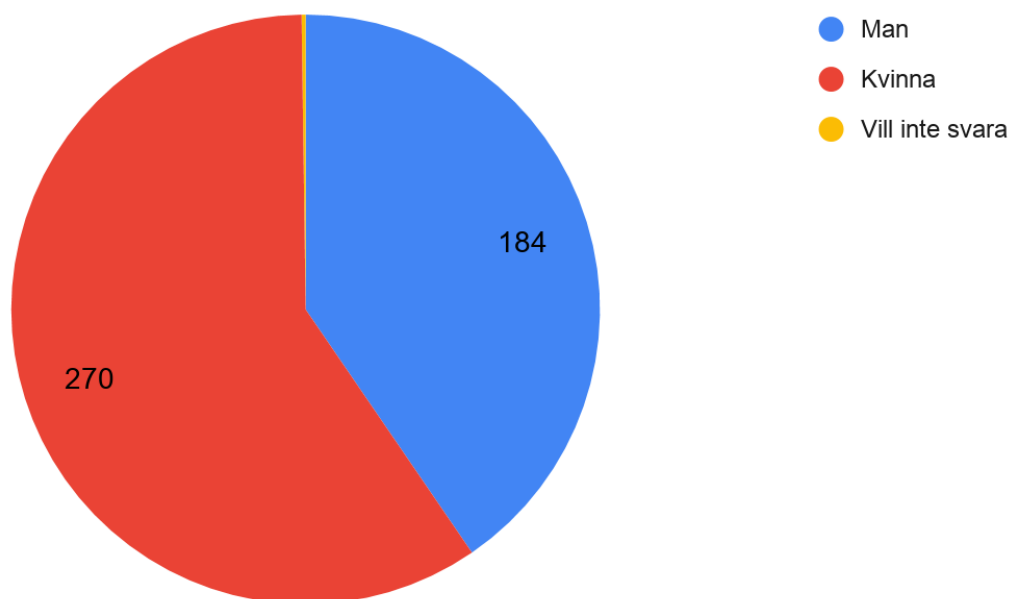
³⁴ 10 år på äventyr med Gud, 2015, s 54.

Tabellen visar att enkäten har respondenter i alla de ålderskategorier som utifrån lägrens målgrupp och genomförande år är möjliga. En majoritet (ca 65 %) är födda mellan 1985 och 1995. Då lägren riktade sig till ungdomar i åldern 15–30 år är denna åldersspridning hos de svarande fullt rimlig. Som förväntat svarar fler deltagare från de senare åren i spannet vi undersökt. Eftersom e-postadresser kan bytas ut är det nämligen troligt att de sista årens lägerdeltagare vid studien fortfarande använde samma adress som vid lägrens genomförande och på så sätt kunde ta emot och svara på enkäten.

Som framgår av diagram ett var nästan 60 % (270 personer) av de som besvarade enkäten kvinnor medan 184 personer var män. En (1) person ville inte ange svar på denna fråga. Denna fördelning korrelerar med hur könsfördelningen ser ut i Salts verksamhet. Som exempel kan nämnas att av de inrapporterade medlemmarna i Salt under 2008 i åldersgruppen 15–25 år var 59 % kvinnor.³⁵

Diagram 1. De svarandes angivna kön.

Könsfördelning

Respondenternas geografiska fördelning och boende i stad respektive landsbygd

För att få en bild av hur de svarande var fördelade över landet bad vi dem ange både vilket landskap de är födda i och vilket landskap de nu bor i. Detta är relevant för att få en bild av hur de svarande fördelar sig i relation till Salt och EFS utbredning och gentemot var lägren arrangerades. EFS har historiskt sett många medlemmar i Västerbotten och Sydsverige (Skåne och Blekinge).

Svaren på dessa frågor visar att de landskap som stått värd för något av de studerade lägren har högst antal svarande på enkäten: Norrbotten (Livskraft Polar och Tejp Norr), Västerbotten

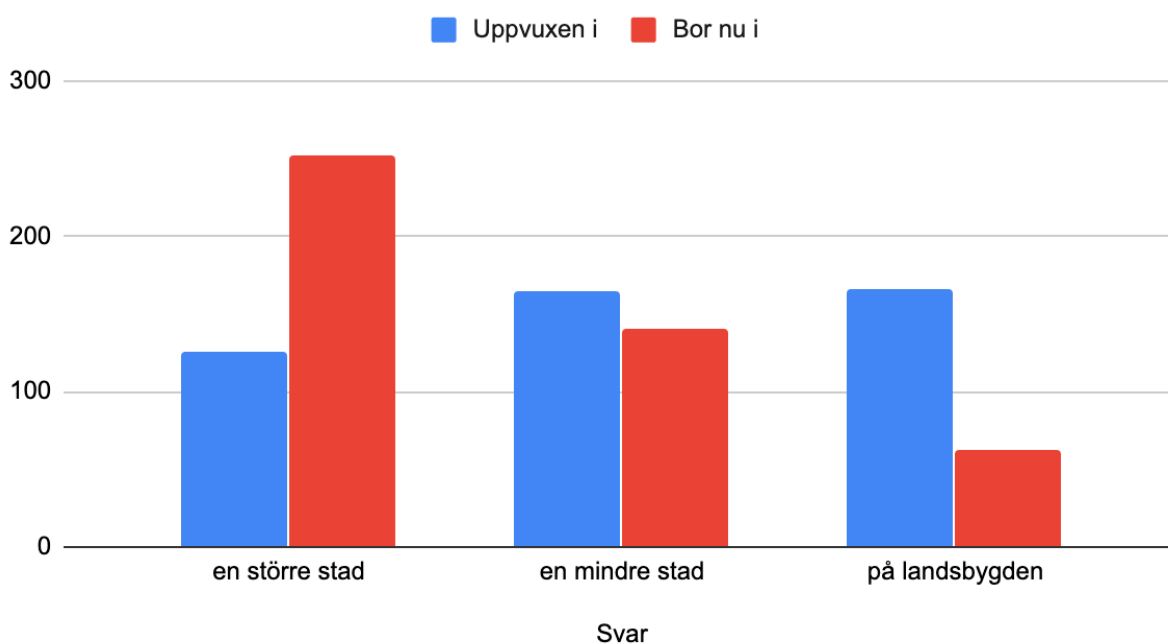
³⁵ Salts ansökan om bidrag från ungdomsstyrelsen 2009.

(Livskraft Norr), Ångermanland (Tejp), Uppland (Livskraft Mitt) och Skåne (Livskraft Syd och Tejp Syd). Undantaget är Livskraft Fjäll (Jämtland), men det lägret arrangerades enbart ett fåtal år. Norrbotten (15 %) och Västerbotten (23 %) är tillsammans med Skåne (14 %) de landskap som flest svarande är uppvuxna i. Som förväntat bor idag procentuellt färre svaranden i samtliga av dessa landskap jämfört med starka universitetslandskap som Uppland (14 %) och Västergötland (13 %). Flest respondenter har dock fortfarande Västerbotten med strax över 19 %. De enskilda svaren på dessa frågor ger dock att hela 51 % av de svarande anger att de nu bor i ett annat landskap än de är uppvuxna i.

För att få en kompletterande bild över dessa förändringar kring var de svarande bor innehöll studien frågor om storleken på de samhällen som respondenterna är uppvuxna i respektive bor i idag. Frågorna innehöll tre svarsalternativ: på landsbygden, i mindre stad respektive i större stad. Svaren på dessa frågor redovisas i diagram två.

Diagram 2. Förändring i tätortsstorlek från uppväxt till idag.

Uppvuxen i och Bor nu i

Detta diagram visar att det skett en förflyttning från uppväxttiden till när enkäten besvarades. Under uppväxten bodde de flesta antingen i en mindre stad eller på landsbygden (36 % vardera). Idag bor de flesta (över 86 %) i en stad och över 55 % till och med i en större stad, mer än en fördubbling jämfört med uppväxten. Dessutom visar de enskilda svaren att 53 % av de svarande har bytt tätortsstorlek från uppväxt till idag.

Dessa data, från både frågan om landskap och samhällsstorlek, visar tydligt att många under sena tonåren och under tiden som unga vuxna flyttar en eller flera gånger. Sådana flyttar påverkar förstås relationen till kristna gemenskaper, församlingar och samfund. Dessutom betyder förändringen i storlek på samhälle stora förändringar i hur livet ser ut och vilken roll den kristna gemenskapen fyller i vardagen. I mindre samhällen på landsbygden har kyrkan oftare kvar sin tydliga roll i samhället, medan församlingen lättare blir ett av alla möjliga intressen och aktiviteter

i storstäder. Detta behöver inte nödvändigtvis ha direkt påverkan på den egna identiteten som kristen, men troligtvis på hur verktygsanvändningen, främst gemenskapen, tar sig uttryck.

3.2 Respondenternas engagemang under lägren

Undersökningen innehöll också en sektion med frågor om de svarandes engagemang under lägren. Denna sektion behandlar frågorna om hur många gånger respondenterna deltagit i lägren, samt frågan om man varit ledare på lägren.

Deltagande på lägren

I tabell två redovisas svaren på frågan om respondenterna varit noll, en eller flera gånger på Livskraft respektive Tejp.

Tabell 2. Svarandes deltagande på Livskraft respektive Tejp.

	Ingen gång	En gång	Flera gånger
Livskraft	22	73	335
Tejp	164	97	169

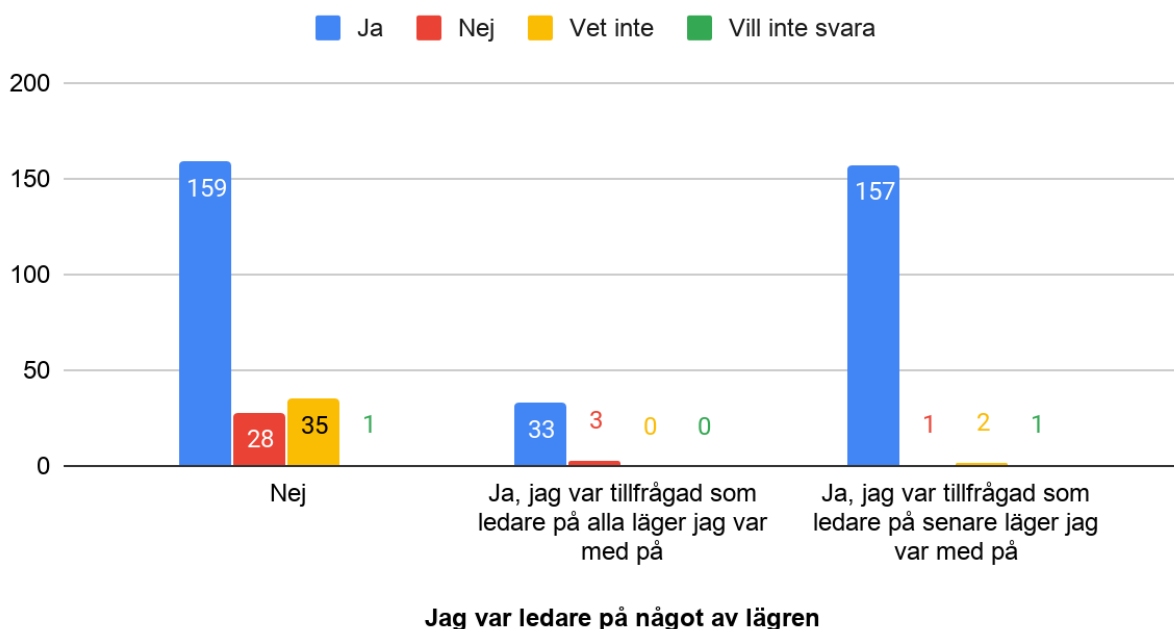
Tabellen visar att det är en stor andel av de svarande som aldrig varit på Tejp (38 %) medan så gott som samtliga svarande (95 %) deltagit minst en gång på Livskraft. Detta är logiskt både utifrån lägrens sammanvägda storlek och geografiska spridning. Vi ser också att de flesta som svarat på enkäten har återkommit till lägren flera gånger: 82 % av de som varit på Livskraft och 64 % av de som deltagit på Tejp.

Ledaruppdrag på lägren

Som beskrivs i inledningen har vi i denna uppsats inte gjort skillnad mellan de svarande som haft ledaruppdrag på lägren och de som endast varit deltagare. Vår hypotes var att det var troligare att man fortsätter vara troende längre om man också får komma in i funktion och växa in i ledaruppdrag. Utifrån det hade vi i enkäten med en fråga om den svarande var ledare på något, flera eller alla av de läger man deltagit i. I diagram tre ställer vi denna fråga mot svaren på frågan om man ser sig som kristen idag eller ej.

Diagram 3. Jämförande staplar över hur svaren på frågan om de svarande ser sig som kristna idag ställer sig mot om de hade ledaruppdrag på lägren.

Jag ser mig som kristen idag

Detta diagram visar att en stor del (47 %) av de svarande har haft någon form av ledaruppdrag på lägren och av dem ser sig en nära absolut majoritet (95 %) sig som kristna även idag. Motsvarande siffra av de som ej haft ledaruppdrag är 71 %.

3.3 De svarandes kristna identitet och praxis idag

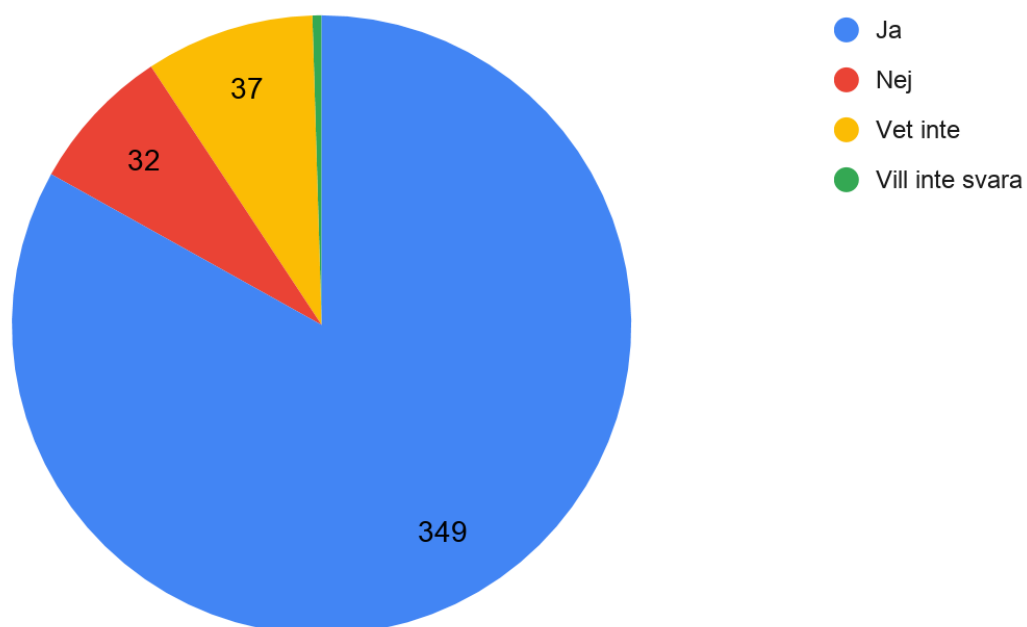
I dessa stycken kommer vi framförallt att uppehålla oss vid trons praktiker och konsekvenser idag. För den vidare analysen krävs en grund där de svarande själva definierar sig som troende idag eller inte. Utifrån studiens huvudfrågeställning ställde vi ett antal frågor om hur de svarande ser på sin egen religiositet och sin praktik av de tidigare definierade livsverktygen. Statistiken från dessa frågor presenteras här grupperat utifrån den kristna praxis studien fokuserar på.

Identiteten som kristen idag

Enkätens nyckelfråga är frågan om de svarande ser sig som kristna idag. Hur stor grad av respondenterna visar på konsekvenser av kristen tro idag? Vad ligger till grund för denna praktik? Svaren på denna och följande frågor ger det underlag utifrån vilket vi kan uttala oss om lägren lyckades nå sitt långsiktiga mål. Av de 420 respondenterna svarar 349 (83 %) jakande på frågan om de är kristna idag. Idag är det 32 svaranden (8 %) som inte ser sig som kristna, 39 (9%) av de svarande vet ej eller vill inte svara. Se diagram fyra.

Diagram 4. Svar på påståendet: Jag ser mig som kristen idag.

Jag ser mig som kristen idag

För kommande analys är det relevant att i detalj studera hur grupperna som svarat antingen ja eller nej på denna fråga svarat på ett antal andra frågor. I tabell tre och fyra presenteras några av frågorna i sektionerna om bakgrund och tiden direkt efter lägren i förhållande till frågan om de svarandes kristna identitet idag. Sammanställningen ger ett underlag till att diskutera frågan i hur hög grad lägren lyckades med sitt mål utifrån våra hypoteser – i relation till uppväxten i kristen familj, betydelsen av gudsupplevelsen, vikten av att se lokala ledare i funktion samt vikten av att efter lägret fortsatt ha kristna förebilder och vara med i en mindre gemenskap.

Tabell 3. Jämförande tabell: hur svarar de som ser sig som kristna idag på fem andra utvalda bakgrundsfrågor.

Jag ser mig som kristen idag														
349 av 420 svar (83%)														
Jag är uppvuxen i en kristen familj			Jag skulle säga att jag fick uppleva Gud under lägret/lägren			Såg du ledare från din församling/sammanhang i funktion som ledare på lägret?			Jag hade en smågrupp, ledare eller annan person i min närhet som hjälp för att växa i min tro mellan/efter lägret?			Efter lägret var jag med i en ungdomsgrupp		
Svar	Ant.	%	Svar	Ant.	%	Svar	Ant.	%	Svar	Ant.	%	Svar	Ant.	%
Ja	275	79 %	Ja	325	93 %	Ja	186	53 %	Ja, länge	197	56 %	en gång i veckan	195	56 %
Nej	39	11 %	Nej	8	2 %	Nej	153	44 %	Ja, en kortare tid	66	19 %	ett par gånger i månaden	72	21 %
Delvis	33	9 %							Nej, det behövde jag inte	24	7 %	ett par gånger per halvår	24	7 %
Vill inte svara	2	1 %	Vill inte svara	16	5 %	Vill inte svara	10	3 %	Nej, hade nog varit bra att ha det	62	18 %	någon gång per år	20	6 %
												aldrig	38	11 %

Tabell tre visar att av de svarande som fortfarande ser sig som kristna, är en klar majoritet (79 %) uppvuxna i en kristen familj. Likaså är det väldigt många, över 93 %, som anger att de fick uppleva Gud på lägret. På vilket sätt denna upplevelse tog sig uttryck återkommer vi till senare i denna analys. En tydlig majoritet av de med kristen identitet idag var också med i en ungdomsgrupp minst ett par gånger i månaden (77 %), samt hade under kortare eller längre tid en smågrupp eller annan kristen förebild till stöd i tron (75 %). Så långt kan hypoteserna rörande dessa faktors bidragande vikt för att lägerdeltagarna ska behålla en kristen identitet anses stämma. Komplicerande faktorer finns förstås och det ska vi återkomma till, men värt att notera är att enbart en knapp majoritet, 53 %, såg en ledare från sitt lokala sammanhang i funktion på lägret. Så mycket som 44 % av de som är kristna idag hade inte den tydliga bron mellan verksamheterna på lägret och i hemorten. Den procentuella fördelningen med betydligt fler deltagare än ledare gör på ett sätt detta rimligt, men enligt resultaten som presenteras i nästa tabell tycks inte detta ha varit en så avgörande fråga.

Hypoteserna är också intressanta att studera utifrån hur respondenterna som inte ser sig som kristna idag har svarat på dessa frågor. Det presenteras i tabell fyra.

Tabell 4. Jämförande tabell: hur svarar de som inte ser sig som kristna idag på fem andra utvalda bakgrundsfrågor?

Nej, jag ser mig INTE som kristen idag														
32 av 420 angivna svar (8%)														
Jag är uppvuxen i en kristen familj			Jag skulle säga att jag fick uppleva Gud under lägret/lägren			Såg du ledare från din församling/sammanhang i funktion som ledare på lägret?			Jag hade en smågrupp, ledare eller annan person i min närhet som hjälp för att växa i min tro mellan/efter lägret?			Efter lägret var jag med i en ungdomsgrupp		
Svar	Ant.	%	Svar	Ant.	%	Svar	Ant.	%	Svar	Ant.	%	Svar	Ant.	%
Ja	16	50 %	Ja	6	19 %	Ja	17	53 %	Ja, länge	10	31 %	en gång i veckan	11	34 %
Nej	11	34 %	Nej	17	53 %	Nej	12	38 %	Ja, en kortare tid	7	22 %	ett par gånger i månaden	5	16 %
Delvis	5	16 %							Nej, det behövde jag inte	15	47 %	ett par gånger per halvår	3	9 %
Vill inte svara	0	0 %	Vill inte svara	9	28 %	Vill inte svara	3	9 %	Nej, hade nog varit bra att ha det	0	0 %	någon gång per år	1	3 %
												aldrig	12	38 %

Denna tabell visar att hälften av de 32 personer som inte har en kristen identitet idag ändå är uppvuxna i ett kristet hem. Procentuellt är det klart lägre än hos de som ser sig som kristna än idag, men detta är tydligt inte en ensamt avgörande faktor. Även 50 % av de svarande på denna fråga var också med i en ungdomsgrupp minst ett par gånger i månaden samt 53 % hade stöd i sin tro av en smågrupp eller ledare mellan/efter lägret. Den procentuella fördelningen jämfört med de som ser sig som kristna idag stödjer ändå våra hypoteser om detta som bidragande faktorer för att unga ska bevaras i tron. Så gör även statistiken på frågan om upplevelse av Gud under lägret. Av de som inte har en kristen identitet är det bara 19 % som anger att de upplevt Gud medan 53 % uttryckligen kryssar i att de inte gjort detta. Frågan om deltagarna såg ledare från sitt lokala sammanhang i funktion på lägret, ger samma indikation i relation till hypotesen hos de som angett att de inte har en kristen identitet idag som de som har det. Detta verkar inte ha varit en så starkt bidragande faktor som vi förväntat oss utifrån att 53 % av de som inte är kristna idag ändå såg sin ledare i funktion.

Gudsupplevelser under lägren

Statistiken i tabellerna tre och fyra bekräftar alltså att betydligt fler av de som ser sig som kristna idag vittnar om en upplevelse av Gud under lägren. Nu är inte lägren enda möjligheten att uppleva Gud men statistiken är ändå tydlig. På frågan om de fick uppleva Gud på lägren/lägret svarade totalt 353 personer (82 %) av de 429 svarande jakande. Drygt 80 % av de 353 personerna valde också att svara på den frivilliga frågan ”Om ja: på vilket sätt fick du uppleva Gud”. Dessa svar formulerades i fri text av respondenterna och i textanalysen identifierades sju vanligt förekommande kategorier. Dessa kategorier redovisas i tabell fem sorterat efter antal förekomster.

Tabell 5. Antal förekomster på de sju vanligaste kategorierna i textanalysen på frågan ”På vilket sätt fick du uppleva Gud på lägren?”.

Faktor	Antal
Lovsång/tillbedjan	105
Undervisning/predikan	62
Förbön	53
Upplevd gudsnärvaro	39
Gudstjänst/Kvällsmöte	38
Gemenskap	32
Bönesvar	13

Denna sammanställning visar att det i särklass mest frekventa sättet för ungdomar att möta Gud på lägren var genom lovsång och tillbedjan (105 stycken). Det är långt fler än kunskapsrelaterade gudsmöten via undervisning/predikan (62 stycken). Flera av de verktygsgivande praktikerna omnämns av deltagarna själva. Både förbön, bön, undervisning/bibel och gemenskap är bland de främst representerade. Flera bekräftar en upplevd gudsnärvaro (39 stycken) och skriver kommentarer som ”jag fick möta Gud” och ”jag upplevde Guds närvaro”. Det specificeras inte på vilket sätt man erfar denna upplevelse.

Gemenskap som kristen praxis

Flera frågor i enkätens bakgrundsfrågor och frågorna rörande nutid behandlar verktyget gemenskap. I tabell sex och sju redovisas två av dessa frågor ställda mot huvudfrågan om kristen identitet idag. Det är frågorna om församlingstillhörighet samt om de svarande haft en mindre grupp för att styrka tron. Vi presenterar även två textanalyser som bär intressanta infallsvinklar utifrån gemenskapsverktyget samt frågan om frekvens på gudstjänstbesök.

Tabell 6. Svaren på frågor om församlingstillhörighet och mindre kristen gemenskap från de med kristen identitet idag.

Jag ser mig som kristen idag					
349 av 420 svar (83%)					
Jag ser mig själv som en del av en församling			Jag har en eller flera kristna i min närhet som jag träffar för att få hjälp att växa i tro		
Svar	Antal	%	Svar	Antal	%
Ja	252	72%	Ja	272	78%
Nej	71	20%	Nej	71	20%
Vet inte	25	7%			
Vill inte svara	1	0%	Vill inte svara	6	2%

Värt att notera ur denna statistik är att det är 20 % av de som säger sig vara kristna som inte ser sig som en del av en församling. Denna grupp fick också svara på frågan ”Varför är du inte medlem i en församling?”, och svaren på det presenteras och analyseras längre fram i uppsatsen. Majoriteten, 72 %, av de bekännande är en del av en församling idag och övriga 26 svarande vet inte eller avstår från att svara. Mer än två tredjedelar av de som ser sig som kristna idag (78 %) menar också att de har en eller flera i sin närhet för att få hjälp att växa i sin tro.

Tabell 7. Svaren på frågor om församlingstillhörighet och mindre kristen gemenskap från de som inte ser sig som troende idag.

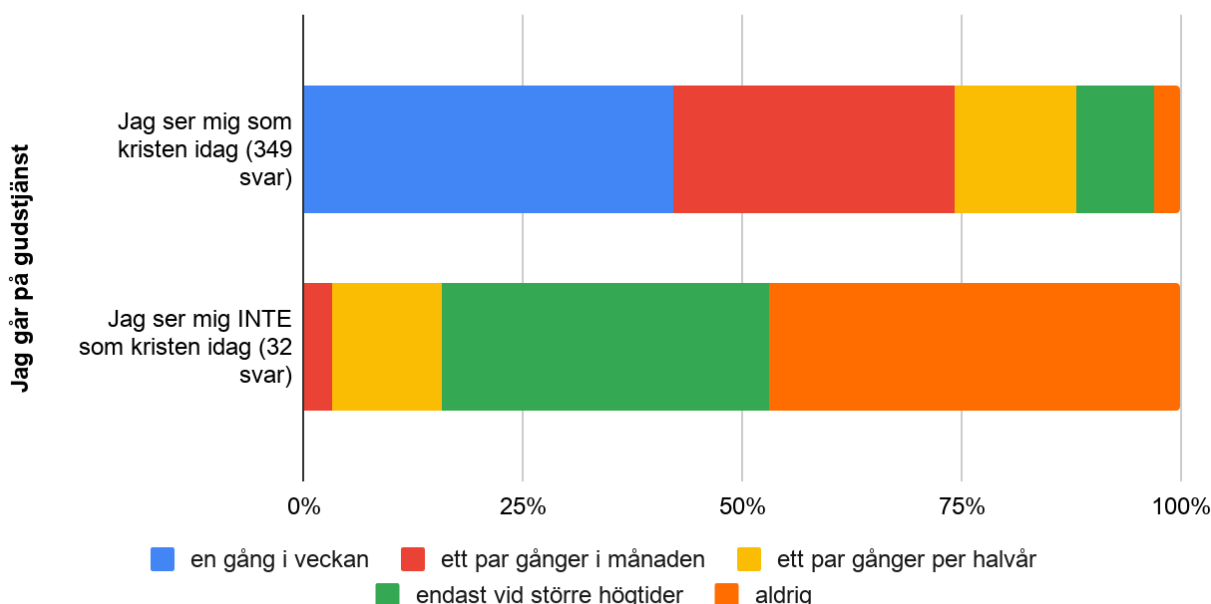
Jag ser mig INTE som kristen idag					
32 av 420 angivna svar (8%)					
Jag ser mig själv som en del av en församling			Jag har en eller flera kristna i min närhet som jag träffar för att få hjälp att växa i tro		
Svar	Antal	%	Svar	Antal	%
Ja	1	3%	Ja	1	3%
Nej	29	91%	Nej	28	88%
Vet inte	2	6%			
Vill inte svara	0	0%	Vill inte svara	3	9%

Av de som inte identifierar sig som kristna idag är det naturligt nog 91 % som inte ser sig som en del av en församling, men ändå någon som trots att han/hon inte ser sig som kristen definierar sig som del av en församling. Merparten (88 %) av de som inte ser sig som kristen idag, menar också att de inte har någon förebild i sin närhet för syftet att växa i sin tro. Denna sista fråga ställdes utifrån en hypotes om att en eller flera kristna förebilder är en väldigt viktig ingrediens för att behålla en tro som formats under ungdomstiden. Statistiken från vår studie visar också just detta.

Vidare ställde vi en fråga om frekvens av gudstjänstdeltagande, för att fördjupa studiet av livsverktyget gemenskap. Församlingen är historiskt den enskilt starkaste indikatorn på kristen tillhörighet och praktik av tro. Denna fråga redovisas i diagram fem.

Diagram 5. Frekvens på gudstjänstbesök ställd mot kristen identitet idag. Procentuell fördelning.

Procentuell frekvens gudstjänstbesök

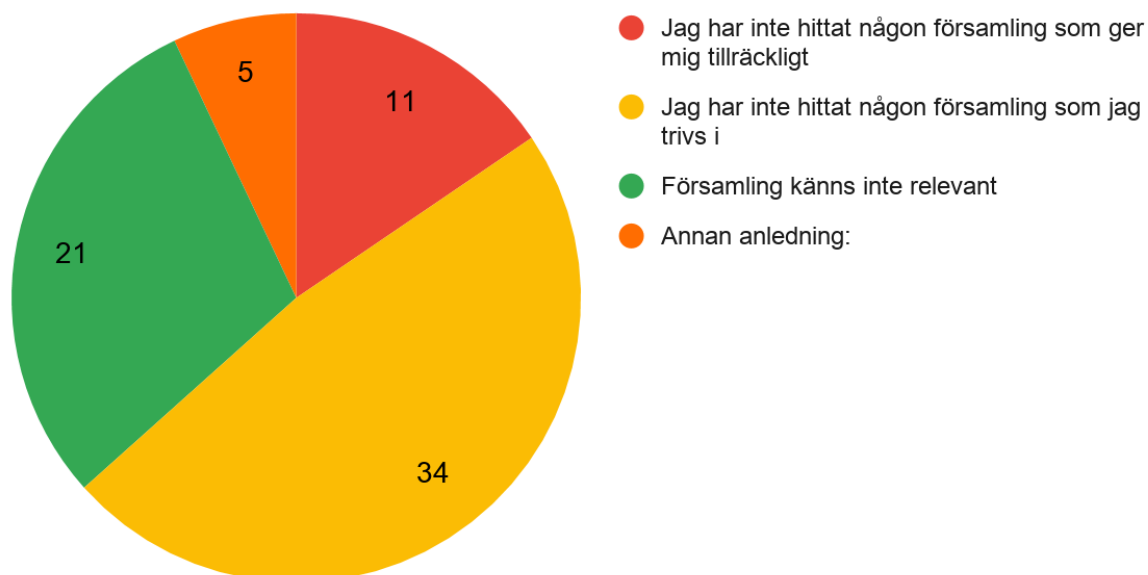
På frågan om frekvens i gudstjänstbesök svarar 147 av 420 svarande (42 %) att de går på gudstjänst varje vecka, ytterligare 32 % ett par gånger i månaden. Att närmare tre fjärdedelar av de som ser sig som kristna går på gudstjänst minst ett par gånger i månaden var mer än förväntat. Endast 23 % går bara på gudstjänst vid högtider eller några gånger per halvår och bara 3 % (11 stycken) av de med kristen identitet idag uppger att de aldrig går på gudstjänst. De 32 svarande som inte har en kristen identitet idag har en betydligt lägre besöksfrekvens. Dock går över 53 % av dem ändå på gudstjänst minst varje år och någon till och med flera gånger i månaden. Många, 47 % (15 personer), uppger att de aldrig går på gudstjänst.

En av fem med kristen identitet väljer bort församling

Utifrån församlingens avgörande roll och plats för kristen växt genom gemenskap, valde vi att stanna upp vid de som identifierar sig som kristna, men inte är en del av en församling. De 20 % som säger sig vara kristna och inte är en del av en församling, fick möjligheten att specificera anledningen till detta genom följande fråga: "Varför är du inte medlem i en församling?". Endast de som svarade nekande på att de var del av en församling fick svara på frågan. Frågan hade fem svarsalternativ, varav den sista var en samlad "annan anledning". Totalt var det 125 personer som angav att de inte är en del av en församling och 71 av dessa svarade att de har en kristen identitet idag. I diagram sex redovisas svaren från dessa 71 personer.

Diagram 6. Jag ser mig som kristen men inte som en del av en församling av denna anledning:

Jag ser mig som kristen men inte som en del av en församling av denna anledning

Diagrammet visar att trots att frågan hade fasta svarsalternativ var det endast 7 % som valde att kryssa i "annan anledning". Hela 48 % av de svarande "har inte hittat någon församling de trivs i", 30 % känner inte att församling är relevant och ytterligare 15 % har inte hittat någon församling som ger deltagaren tillräckligt.

De som svarade "Vill inte svara" eller "Vet inte" på frågan om de är kristna idag och "nej" på frågan om de är en del av en församling var 27 stycken. Av dessa är den vanligaste anledningen att församling inte känns relevant (11 svar). 10 stycken svarar att de inte har hittat någon församling de trivs i. Endast 3 personer anger som anledning att de inte är kristna.

Många rekommenderar läger utifrån gemenskapen

Ytterligare en enkätfråga som är värd att studera närmare, relaterat till verktyget gemenskap och dess roll som bidragande faktor till att förbli troende, är textanalysen av frågan: "Varför/varför inte skulle jag rekommendera unga idag att åka på liknande läger?". Denna fråga ställdes relativt tidigt i enkäten i samband med andra frågor om lägerupplevelsen och frågan om de som svarat på enkäten skulle rekommendera andra unga att åka på liknande läger. På den frågan svarar 86 % (371 stycken av 430 svarande) att de skulle rekommendera och bara 3 % att de inte skulle rekommendera detta. Övriga svarade att de inte vet eller inte vill svara. Även bland de som inte är bekännande kristna idag rekommenderar de flesta att unga bör åka på läger. Närmare 41 % rekommenderar och endast knappt 16 % rekommenderar det inte. Följdfrågan om varför/varför inte läger rekommenderas var en fritextfråga och tabell åtta visar de vanligaste faktorerna i textanalysen av dessa svar.

Tabell 8. Varför/varför inte rekommenderas unga idag att åka på liknande läger.

Faktor	Antal	Kommentar
Gemenskap	91	Ordet gemenskap 82 träffar
Växa som kristen	58	
Träffa kristna ungdomar	40	Varav "träffa nya" 16 st
Bra undervisning	40	
Ha roligt	38	
Möta Gud/Jesus	38	23 st Jesus, 9 st Möta Gud, 6 st andra ordval

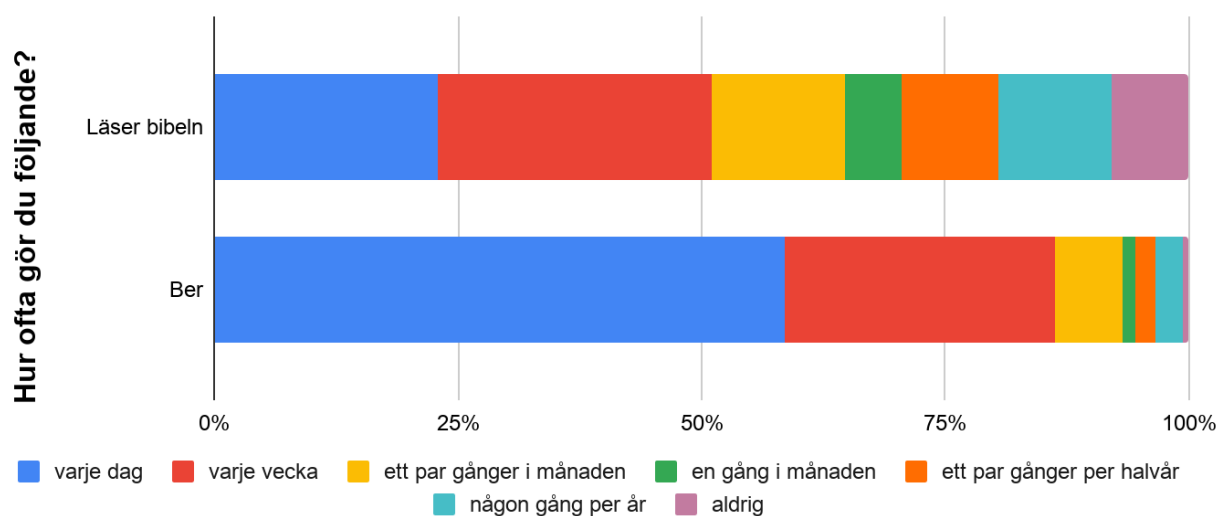
Då respondenterna själva fick sätta ord på vilka anledningar de hade att rekommendera andra att åka på liknande läger var den vanligaste faktorn (91 träffar på 322 svar) gemenskap. Dessutom beskrev 40 stycken av dem det mer specifikt som kristen gemenskap. Även faktorn "Träffa (nya) kristna ungdomar" med 40 svar och "Ha roligt" med 38 svar är begrepp som kan relateras till gemenskap. Vissa refererar till vikten av en gudomlig upplevelse, andra till praxis via gemenskap och att träffa andra. Även till betydelsen av undervisningen och möjligheten att växa i lärjungaskap.

Bibelläsning och bön som kristen praxis

För att studera uttryck av tro fördjupar vi här livsverktygen bibelläsning och bön. Dessa båda är starka indikatorer på trons vardagsuttryck och vanor. Frågan ställdes till alla som svarat på enkäten, oavsett om de ser sig som kristna idag eller ej. Av de som inte är bekännande kristna är frekvensen låg, som oftast ett par gånger per halvår. Frekvensen av bibelläsning och bön hos de som anser sig vara bekännande kristna idag är mer relevant att studera vidare. Den statistiken redovisas i diagram sju.

Diagram 7. Frekvens på bibelläsning och bön hos de med kristen identitet.

Frekvens på bibelläsning och bön hos de med kristen identitet (349 av 420 svar)

Diagrammet visar tydligt att det är mer än dubbelt så många som ber varje dag (204 stycken) än som läser bibeln lika ofta (80 stycken). Över 50 % läser ändå bibeln och nästan 9 av 10 (86 %) ber minst varje vecka. Generellt är frekvensen högre på bön än på bibelläsning. Endast 8 % (28 personer) av de troende menar att de aldrig läser bibeln och bara 2 stycken menar att de aldrig ber, vilket styrker vår hypotes om att praktiken av bön har högre frekvens än bibelläsning.

Utifrån frågeställningen, huruvida lägren bidragit till att respondenten praktiserade bibelläsning och bön, ställde vi en fråga där den svarande själv fick uppskatta vilka källor till dessa rutiner de såg. Även här valde vi att föreslå några fasta svarsalternativ, men också att lämna ett alternativ öppet för respondenten att själv definiera. Det var möjligt att kryssa i flera svar och i snitt angavs tre svar per respondent. Det kan vara svårt för respondenten att avgöra dessa källor, så för att undvika att de svarande skulle fastna länge vid denna fråga var den frivillig. Totalt svarade ändå 382 respondenter på frågan och i tabell nio redovisas hur svaren fördelats utifrån hur man svarat på frågan om man ser sig som kristen idag.

Tabell 9. Svar på frågan om vad som hjälpt respondenterna att landa i dessa rutiner kring bibelläsning och bön utifrån svar på frågan om man ser sig som kristen idag.

Vem/vad/hur har hjälpt dig att komma in i de rutinerna?								
	Jag ser mig som kristen idag		Jag ser mig INTE som kristen idag		Vet inte		Vill inte svara	
	341 svar		15 svar		25 svar		1 svar	
Svar	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Lägre/lägren	211	62%	3	20%	9	36%	0	0%
Församlingen	195	57%	2	13%	6	24%	0	0%
Familj	191	56%	4	27%	16	64%	0	0%
En förebild	167	49%	2	13%	3	12%	1	100%
En vän	133	39%	4	27%	3	12%	0	0%
Ett material/en bok	100	29%	2	13%	0	0%	0	0%
Annat nämligen: (Fritext)	80	23%	6	40%	7	28%	0	0%
Bibelskola/folkhögskola	20	6%						
Ingen hjälp/egen disciplin	17	5%						
Digitala verktyg	9	3%						
Hemgrupp/mindre gemenskap	8	2%			1	4%		
Konfälder	1	0%			1	4%		

Ur denna statistik går att utläsa att lägren (211 svar), församlingen (195 svar), familjen (191 svar) och en förebild (167 svar) är de vanligaste källorna. Textanalysen av de 80 som valt att kryssa i

annat och i fritext skriva sin källa visar att bibelskola/folkhögskola är det vanligaste alternativ respondenterna vill komplettera sitt svar med. Ett flertal (17 svarande) menar också att man upprättat rutinerna av bibelläsning och bön på egen hand, utan hjälp från andra källor.

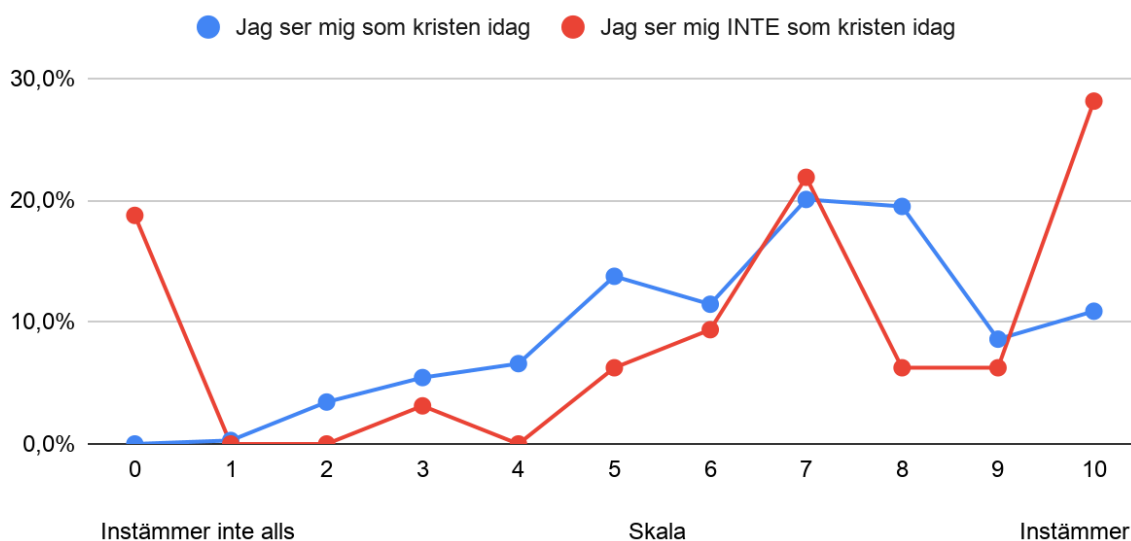
Det kan anses ledande att som första alternativ på denna fråga ha lägret/lägren som bidragande faktor till användandet av verktyg. Det är ändå intressant att så många som 61 % av de som ser sig som kristna idag anger att lägren bidragit till deras praktik rörande bibelläsning och bön. Detta var tydligt lägrens syfte och utifrån denna fråga ett syfte som gett lång efterklang i deltagarnas liv. Detta analyseras vidare under rubriken 4.3.

Dela tro som kristen praxis

Den kristna praktiken att dela sin tro med andra poängteras starkt genom EFS och Salts mål att vara missionsrörelser. Delandet av tro har härletts utifrån det bredare perspektivet av arrangörernas ambitioner kring mission och ur lägrens PM. I Livskrafts PM läser vi som förtydligande av verktygsgivandet att "att utmana och inspirera dem som ännu inte tror (eller vet om de tror) att låta Jesus bli Herre i deras liv". Enkäten innehåller inte många frågor om detta. Det är relevant att närmare studera svaren på frågan om respondenterna har ett bönesvar som skulle kunna delas med en medmänniska. Framförallt är det dock frågan och kommentarerna om de svarande tycker det är lätt att prata om sin tro med andra som är intressanta för att få en bild av hur de svarande ser på och kan praktisera detta verktyg. Frågan var formulerad som ett påstående och besvarades på en skala mellan: instämmer inte alls (0) och instämmer helt (10). I diagram åtta redovisas svaren utifrån hur man svarat på frågan om man ser sig som kristen idag.

Diagram 8. Frågan om kristen idag ställd mot hur lätt svaranden anser att det är att prata om sin tro med andra. Procentuell fördelning.

Skala: Jag tycker det är enkelt att prata med andra om min tro (procentuell)

Detta diagram visar tydligt att en stor andel av de svarande på enkäten ändå anser det relativt enkelt att prata med andra om sin tro. Närmare 80 % av både de som ser sig som kristna idag och de som inte gör det har angett 5 eller mer på skalan mellan 0 (instämmer inte alls) och 10 (instämmer helt).

Runt 40 % anger till och med 8 eller mer. Detta är betydligt högre siffror än vi förväntade oss. Anledningen att de som inte har en kristen identitet idag svarat så högt på denna fråga, skulle kunna bero på att det anses enkelt att tala om avsaknaden av tro i ett så pass sekulariserat samhälle som Sveriges. EFS och Salt är en missionell rörelse men lägren hade generellt sett få inslag av träning i att dela med sig av sin tro. Vi får här påminna oss om att lägren förstås inte är den enda träning enkätens respondenter fått, men det blir också intressant att närmare studera följdfrågan med en kommentar till varför eller varför inte man angett den siffra man angav på denna skala. Den följdfrågan var en frivillig fritextfråga, men nästan hälften (196 av 420) valde ändå att skriva en kommentar. I tabell tio redovisas de vanligaste gemensamma nämnare som identifierats i analysen av dessa kommentarer och deras frekvens.

Tabell 10. Vanligaste gemensamma nämnare i textanalysen av fritextsvaren på frågan om hur lätt det är att dela tro.

Faktor	Antal	Kommentar
Svårt/Obekvämt	61	
Enkelt, kommer naturligt	44	
Apologetik	24	"Att dela tro innebär att förklara teoretiskt och svara på frågor."

Denna textanalys tyder på att relativt många av de som valt att kommentera inte instämde i den första frågans påstående om att det var enkelt att dela tro. Det är nämligen så många som 61 personer som på något sätt anger att det är svårt och/eller obekvämt att dela sin tro. Ytterligare en grupp (44 stycken) tycker att det följer helt naturligt, och en anmärkningsvärt stor grupp likställer "att dela tro" som något apologetisk eller något som sker passivt när någon frågar. Apologetik var också i lägrens programutformning ett vanligt återkommande inslag i både seminarier och samtal. Därmed är också statistiken på frågan om respondenterna anser det enkelt att prata om sin tro med andra mer förståelig.

Ytterligare en enkätfråga som relaterar till frågan om att dela tro är frågan om de svarande har fått ett bönesvar som de skulle kunna berätta om när någon frågade. Denna fråga är utifrån ett missionsperspektiv formulerad passivt, där de svarande inte aktivt förväntas dela bönesvaret. Frågan är vagt formulerad men svaren ger ändå en indikation på detta livsverktyg, utifrån antagandet att vittnesmål om bönesvar är en vanlig del av att dela tro. Frågan besvarades av 420 personer. Drygt två tredjedelar av de 349 som ser sig som kristna idag har också fått ett bönesvar de kan berätta för andra om. I tabell elva redovisas samtliga svar på denna fråga relativt frågan om respondenterna ser sig som kristna idag.

Tabell 11. Frågan om de svarande har ett bönesvar de kan berätta om ifall någon frågar ställd mot frågan om de svarande ser sig som kristna idag.

Jag ser mig som kristen idag			Har du fått ett bönesvar som du skulle kunna berätta om ifall någon frågade dig?		
Svar	Antal	%	Svar	Antal	%
Ja	349	83%	Ja	238	68%
			Nej	35	10%
			Vet inte	64	18%
			Vill inte svara	12	3%
Nej	32	8%	Ja	1	3%
			Nej	27	84%
			Vet inte	2	6%
			Vill inte svara	2	6%
Vet inte	37	9%			
Vill inte svara	2	0%			

4. Vidare analys av undersökningen

Denna studie syftar till att undersöka hur lägren Tejp och Livskraft under perioden 2003–2013 lyckades med målet att ge de verktyg som lägerdeltagarna behöver för att leva som kristna i sin vardag. Verktygen är definierade som *gemenskap*, *bön*, *bibel* och *förmågan att dela sin tro*. Huvudfrågan i enkätundersökningen var huruvida de svarande ser sig som kristna idag eller ej. Enkätens resultat är relevanta att belysa i relation till bland annat den tidigare enkät Equmenia presenterade 2015 och den typologi som Charles Glock och Rodney Stark presenterar i sin bok *Religion and society in tension*. I den boken ges verktyg för att kartlägga individuell religiositet utifrån fem dimensioner. Vår studie fokuserar på praxis-, upplevelse-, och konsekvensdimensionerna. Målet med denna uppsats är att utifrån detta göra en bedömning huruvida lägren kan anses ha uppfyllt sitt syfte.

Utifrån detta syfte har analysen delats upp i tre delar. I varje del har vissa slutsatser dragits. I den första delen analyseras faktorer kring de som vid studiens genomförande såg sig som kristna. I del två studeras faktorer och teorier kring de som inte såg sig som kristna och därpå följer en diskussion kring hur de definierade verktygen praktiseras.

Initialt är det värt att igen poängtera att lägren inte är den enda faktorn som har påverkat de svarandes religiositet och kristna praxis. Analysen har gjorts utifrån frågan om lägren bedöms ha bidragit till hur de svarandes vardag ser ut idag.

4.1 Att ha en kristen identitet

Av de 420 svaren på frågan ”ser du dig som kristen idag” svarar alltså 349 personer (83 %) ja. Detta är 14 % högre än motsvarande fråga i Equenias uppföljande undersökning.³⁶ Dessa två undersökningar skiljer sig visserligen åt i målgrupp och upplägg, men i fråga om att utvärdera om lägren nådde sina mål är det en anmärkningsvärd skillnad. Det sätt denna studie distribuerades på och den höga andelen svarande med ledaruppdrag på något av lägren, kan tyda på att statistiken inte är representativ för alla lägrens deltagare. Men det finns utifrån undersökningen flera intressanta faktorer att studera gällande hur det kommer sig att så många fortfarande ser sig som kristna 5–15 år efter lägren.

Uppväxtfamiljen viktig socialisationsagent

Statistiken visar tydligt att bland de svarande är det en mycket stor andel av dem som är uppvuxna i en kristen familj som också lever vidare som kristna. Av dem som helt eller delvis är uppvuxna i en kristen familj ser sig 85 % som kristna idag och endast knappt 6 % ger definitivt besked att de inte är troende idag. Motsvarande siffror hos dem som inte är uppvuxna i ett kristet hem är att 68 % är kristna idag och över 19 % inte är det. Detta stämmer också väl med socialisationsteorin som Klingenberg och Sjöborg lyfter fram i sin artikel om religion i ungas vardagsliv³⁷. De skriver att ”... barn och unga tar färg av sin omgivning och präglas av de sammanhang de växer upp i”. Vidare menar författarna att familjen är en av de primära socialisationsagenterna. Lägren och församlingen utgör sekundära agenter som också bidrar, men anses ändå som sekundära i relation till just familjen.

Utifrån EFS och Salts ambitioner som missionsorganisationer förmodas att verksamheten inte ska vara utformad på ett sätt där tidigare erfarenhet av kristen tro är en nödvändighet för att kunna tillgodogöra sig innehållet. Beroende på infallsvinkel kan denna statistik tolkas både som att man lyckats och misslyckats i sin ambition. Statistiken ger ändå en indikation på att lägren har viss effekt, där över två tredjedelar av dem som inte har kristen bakgrund, någon gång under resans gång fram till idag, blivit och bevarats som kristna. Samtidigt är det procentuellt sett betydligt troligare att de som inte har en erfarenhet av den kristna tron från hemmet inte är kvar i tron efter några år.

Glappen mellan läger och vardag mindre än förväntat

En av de hypoteser som lades fram i inledningen av denna studie är att det finns ett glapp i fråga om kultur, uttryckssätt och erfarenhet mellan lägren och de lokala sammanhangen. Detta glapp skulle kunna bidra till att lägren antingen på ett negativt sätt upplevs som främmande, eller att de injektioner som lägren innebär inte skulle vara tillräckliga för att ge den kunskap, kraft och de verktyg som en troende behöver på lång sikt. Positiva lägerupplevelser kan också riskera att upplevelsen av hemförsamlingen blir mer negativ. Dock finns det i det i denna studies 455 svar flera saker som indikerar att detta glapp inte var så stort som befarat.

Enkätens två frågor om den svarande var med i en ungdomsgrupp innan första lägret respektive efter lägret, visar att en klar majoritet både kom från och kom hem igen till en ungdomsgrupp. 79

³⁶ Unga och kyrka 2018, s 20.

³⁷ Sociologiska perspektiv på religion i Sverige 2015, s 81.

% anger att de var med i en ungdomsgrupp innan och 85 % att de hade en grupp efteråt. Dessutom anger 72 % att de hade en smågrupp eller annan person till hjälp att växa i tro efter/mellan lägren. Frågeformuleringen kräver inte att smågruppen/personen var kopplad till den lokala församlingen, men indikerar ändå på en vardaglig kristen gemenskap. Samtliga som hade en sådan mindre gemenskap eller annan person svarar att de ser sig som kristna idag. Dessutom är det 18 % (62 svarande) av dem som är kristna idag som i backspegeln konstaterar att de inte hade någon mindre gemenskap, men att det hade varit bra att ha det.

För att överbrygga läger och vardag försökte lägrens planeringsgrupper att involvera lokala ledare också i lägrets ledning. Detta var dock inte alltid lätt, men alltid en ambition. En något dubbeltydig statistik visar att 53 % av enkätens respondenter identifierade sin lokala ledare i funktion på lägret. Ambitionen med att på detta sätt knyta ihop lägerverksamheten och det lokala sammanhanget lyckades alltså till viss del. När det lyckades är det dock att betrakta som en framgångsfaktor, då över 93 % av de som såg ledare i funktion på lägren fortfarande idag ser sig som kristna. Som jämförelsetal är det 83 % av de som inte såg sina lokala ledare i funktion eller avstod från att svara på den frågan som har en kristen identitet idag.

Upplevelser alltjämt en viktig del av tron

Utifrån upplevelsedimensionen av tron är det relevant att närmare studera svaren kring lägerdeltagarnas upplevelser av Gud under lägren. Glock och Stark lyfter fram att upplevelsedimensionen historiskt sett oftast handlat om mer extrema karismatiska upplevelser som andedop, tungotal och så vidare³⁸. Även om detta inte är vanligt förekommande inom EFS och Salt är det ändå så att framförallt Tejp i sina uttryckssätt var mer frimodigt på detta område än stora delar av övriga EFS- och Salt-rörelsen. För den frimodigheten fick Tejp också utstå en del kritik³⁹. Över 82 % av de 429 respondenterna svarade jakande på frågan ”Jag skulle säga att jag fick uppleva Gud under lägret/lägren” och hela 93 % av de som ser sig som kristna idag vittnar om att de fick uppleva Gud. Sannolikt är lägren inte den enda delen av upplevelsedimensionen i respondenternas liv, men utifrån detta ändå ett bidragande inslag i de absolut flesta fallen. Enligt textanalysen av frågan om hur man fick uppleva Gud, är den vanligaste faktorn som sagt *lovsång/tillbedjan*, men också genom mer kunskapsdimensionella faktorer som *undervisning/predikan*. I båda dessa fall är det möjligt att det fanns en märkbar skillnad mellan lägrens former för tillbedjan och undervisning gentemot det lokala sammanhangets; ett potentiellt glapp som i sig skulle kunna vara en bidragande faktor till att respondenterna inte ser sig som kristna idag. Men tvärtom verkar lägrens bidrag till påfyllnad av upplevelsedimensionen ha varit ett viktigt inslag i både formandet och bevarandet av tron över tid.

Ledarträning, lägerfrekvens och bibelskola

Det finns i statistiken ytterligare några nyckelfaktorer för att behålla en tro i många år, som är värda att nämna. Dels visar statistiken att ledarträningen är en viktig del. I och med det ökade förtroendet förväntas tron mogna och internaliseras. Av de 47 % av respondenterna som hade ledaruppgifter på något av lägren är också de flesta (95 %) kristna än idag. Ledarträningen som viktig faktor lyfter också Linnea Lidskog fram i sin kvalitativa studie *Unga vill*. Hon skriver: ”Att få frågor om uppdrag,

³⁸ Glock & Stark 1965, s 30.

³⁹ 10 år på äventyr med Gud 2015, s 57–60.

ansvar och engagemang är en central aspekt i resonemanget kring vad det är som gjorde att de intervjuade fortsatte vara med i församlingen och fortfarande är det idag”.⁴⁰ Även om vi från vår studie inte kan dra så långtgående slutsatser är det ändå tydligt att de med ledaruppdrag i högre grad fortfarande är kristna idag. Här har vi inte alls berört huruvida individerna också hade större ansvar i ledaruppdrag i det lokala sammanhanget – något som förstås skulle ha kunnat vara en ännu kraftigare bidragande faktor.

Svaren på frågan om de svarande ser sig som kristna idag skiljer sig också på ett intressant sätt åt, beroende på hur många läger respondenterna deltog i. Frågan var här formulerad så att de svarande fick ange om de varit på Livskraft respektive Tejp ingen, en eller flera gånger. Av de som varit flera gånger på Livskraft samt flera gånger på Tejp är 91 % kristna idag. Medan av de som bara varit en gång på Livskraft (oavsett en eller flera gånger på Tejp) är 70 % kristna. Av de som bara varit en gång på Livskraft och ingen gång på Tejp är 63 % kristna. Detta kan delvis förklaras av att Livskraft har en något yngre målgrupp och i mycket har fungerat som en uppföljning till konfirmationsläger. Tejp var till sin karaktär lite mer utmanande och kräver i och med det lite mer av de deltagarnas tro och kunskap. Men som tidigare nämnts kan Tejps karismatiska uttryck också ha bidragit mer till upplevelsedimensionen och på så sätt till en starkare tro. Resonemangen skulle behöva ytterligare studier för att kunna göras till slutsatser, men det finns tendenser till detta i den grupp som svarande på denna enkät.

Ytterligare en faktor som undersöktes i enkäten var huruvida de svarande gått bibelskola eller liknande. Svaren på denna fråga har vi av utrymmesskäl inte tagit med i mer omfattande analyser här, men av de som gått bibelskola i någon form är det hela 96 % som anger att de fortfarande ser sig som kristna idag. Det är också en faktor som nämns som bidragande till att landa i praktiserandet av verktygen bibelläsning och bön.

4.2 Att inte ha en kristen identitet

Studiens resultat är också intressant att analysera utifrån de som svarat att de inte är kristna idag. Lägren hade vid genomförandet en tydlig kristen prägel och därför gör vi ett antagande att lägrens deltagare antingen var troende eller hade en nära koppling till tron. Kopplingen kan exempelvis vara en vän, en kristen familj eller att deltagaren nyligen konfirmerat sig och blivit del av en kristen gemenskap. Därför är det ett rimligt antagande att de som i enkäten svarar att de inte är troende mer eller mindre fjärrat sig från tron efter lägret. Formuleringarna i lägrens PM där verksamheten ämnar ge ”den kraft och de verktyg som [lägerdeltagarna] behöver för att leva som kristna i sin egen vardag”⁴¹ indikerar att dessa delar ses som nycklar för en tro som håller i längden. I inledningen av denna studie framförs flera hypoteser relaterade till detta. Även här är det intressant att titta på ett förmodat glapp mellan lägren och det lokala sammanhanget men också antagandet att många under den tid som gått från lägret flyttat från sin uppväxtort.

Innan vi fördjupar oss i dessa resonemang är det värt att påminna om det som också anslogs i inledningen till denna studie: Att vara kristen är inte ett objektiva tillstånd som kan verifieras av någon annan människa, utan studien är helt byggd på ett subjektivt utlåtande om respondenten ser sig själv som kristen idag. Detta har att göra med människans inre identitet och det finns inte någon annan rimlig väg än att lämna det till en subjektiv tolkning. Dock fokuserar studiens andra frågor

⁴⁰ Lidskog 2018, s 38.

⁴¹ Förnyat PM för Tejp 2012.

i huvudsak på yttre omständigheter och verktygsanvändning som har mer av en objektivt utvärderbar karaktär. Att diskutera en förändring i det subjektiva utifrån ett antal objektiva faktorer, är på många sätt att jämföra äpplen och päron. Analyser och slutsatser som dras är därför helt och hållet att se som möjliga bidragande faktorer i ett skeende, och inte som enskilda felkällor i en potentiell produktion av lärjungar genom kyrkans verksamhet.

Förändrade förutsättningar i övergången till vuxenliv

För de allra flesta innebär övergången från tonår till vuxenliv i Sverige idag en förändring av boendeform och ofta ort. Efter studenten är det vanligt att man flyttar från föräldrahemmet, ofta till en annan ort, för att antingen studera eller arbeta. Resultatet på frågorna om vilket landskap samt vilken tätortsstorlek som respondenterna i denna studie är uppvuxna respektive boende i bekräftar detta. Över 50 % bor inte kvar i samma landskap som de är uppvuxna i och över 53 % har flyttat till en större ort. Vad innebär då denna förändring utifrån premisen att de verktyg vi här studerar är nycklar för en tro som håller över tid? En flytt behöver inte nödvändigtvis ha omedelbar stor påverkan på hur en troende använder några av verktygen. Bibelläsning och bön i enskildhet kan till exempel fortgå. Däremot är gemenskapen i församling både ett livsverktyg i sig och en katalysator för övriga verktyg, och en flytt innebär att förutsättningarna för kristen gemenskap förändras. Utifrån antagandet att konsekvensdimensionen blir förtydligad i en utlevd tro i gemenskap, även på en ny ort, kan en flytt få avgörande betydelse för en varaktig tro. Nyckelfrågan blir då huruvida de svarande efter flytten har blivit en del av en ny gemenskap eller ej. Den faktorn analyseras vidare under verktyget gemenskap.

Glappet mellan läger och vardag alltjämt ett glapp

Även om vi under punkten 4.1 konstaterat att det finns flera indikatorer på att glappen mellan församlingslivet och lägerlivet var mindre än förväntat, finns också flera tecken på att glappet existerade och fick konsekvenser. Det faktum att hela 38 % av de som inte ser sig som kristna idag inte var med i en ungdomsgrupp efter lägret är ett tecken på det glappet. Att erbjuda en ungdomsgemenskap av någon form anser vi borde ha legat i församlingens intresse. Så många som 47 % valde svarsalternativet *Nej, det behövde jag inte* på frågan om de hade en smågrupp, ledare eller annan person i närheten som hjälp för att växa i tro. Det antyder att kopplingen till en mindre gemenskap i vardagen varken poängterades tillräckligt tydligt under lägren eller hörsammades tillräckligt aktivt av församlingen. Både lägren i sin utformning och det lokala svaret bär på så sätt ansvar för att detta glapp finns.

Vår hypotes var att det fanns ett glapp vad gäller kultur, uttryckssätt och erfarenhet mellan lägren och de lokala sammanhangen. Det finns i studien tecken på att vår hypotes var korrekt, som exempelvis det faktum att samtliga som var en del av en mindre gemenskap i syfte att växa i tro efter lägren, fortfarande har en kristen identitet. Svaren på frågorna gällande upplevelsedimensionen antyder också att det finns ett glapp vad gäller musikaliska uttryckssätt. Textanalysen av frågan om gudsupplevelser på lägren, visar att det i särklass mest frekventa sättet för ungdomar att möta Gud på lägren var genom *lovsång och tillbedjan* (105 stycken). Det är långt fler än kunskapsrelaterade gudsmöten via *undervisning/predikan* (62 stycken). Faktorn *upplevd gudsnärvaro* fick 39 sökträffar i textsvaren. Det ska sägas att anledningar till upplevelser kan vara många men de längre stunderna av lovsång och tillbedjan som möjliggjordes på lägren, sättet lovsången leddes och med vilka och hur många denna upplevelse delades, skiljer sig antagligen

från den lokala gemenskapen. Kanske är den eventuella avsaknaden av en ungdomsanpassad tillbedjan i hemförsamling anledningen till starka upplevelser på läger. Utifrån detta kan sägas att lägren har visat på möjligheten, och även gett deltagarna inspirationen och verktygen, att be tillsammans genom lovsång. Lägren kan till och med anses ha lyckats väl med detta med tanke på hur många som nämner det som främsta sättet att möta Gud under lägren. Men med tanke på upplevelsedimensionens vitala roll i tron, kan kulturskillnaderna mellan lägren och den lokala gemenskapen varit en bidragande faktor till att tron inte blivit varaktig, eftersom lägrens kultur inte kunde växa vidare hemma. Även i Equmenias undersökning angavs att man tröttnat på upplevd dubbelmoral som en av huvudanledningarna till varför man inte längre är aktiv i församling. Detta visar på upplevda skillnader och inkonsekvens inom rörelsen Equmeniakyrkan/Equmenia. Denna inkonsekvens skulle kunna visa på samma slags glapp inom en rörelse som kulturskillnaderna mellan läger och lokal gemenskap gör i EFS/Salt. Det kan i så fall på ett negativt sätt påverka en varaktig tro.⁴²

Ytterligare faktor: negativa upplevelser av lägren

I enkäten ställdes det också frågor om det var något på lägren som påverkade negativt och i så fall vad. Frågan ställdes bland annat utifrån den negativa publicitet som Tejp fick kring de mer fria karismatiska formerna. Svaren antyder att relativt många av de som inte är kristna idag, 12 av 32 svar, haft negativa upplevelser av lägren. Ytterligare sex stycken vill inte svara på frågan. Textanalysen av de 109 frivilliga kommentarer om vad som påverkat negativt, visar att den vanligaste orsaken (31 givna svar) är karismatik/andlighet/upplevelser. Detta skulle absolut kunna vara en bidragande faktor till att ett flertal inte har en kristen identitet idag. Samtidigt var det så många som 118 personer som angav att de upplevt något negativt, men bara sammanlagt 12 av dem som inte är troende idag. Så även om negativa upplevelser format tron, är det inte en faktor som ensam kan anses ha hindrat en varaktig tro.

4.3 Användningen av livsverktygen i vardagen

Problemformuleringen i denna studie var att utvärdera i hur hög grad deltagare och ledare på Salts nationella läger Livskraft och Tejp åren 2003–2013 praktiserar kristen tro och använder de verktyg lägren ämnade ge för detta. Vi vill här påminna om lägrens syfte att ge kunskap, kraft och verktyg till en tro som håller i vardagen. I följande stycken kommer vi att analysera i hur stor grad lägren lyckades med just givandet av livsverktyg. Vi kommer att behandla och analysera de verktyg vi definierat under rubriken 1.4; *gemenskap, bön, bibelläsning och att dela tro* för att se i hur stor grad lägren lyckats ge praktiker kring dessa.

Livsverktyget gemenskap

Som ovan nämnt behandlar vi de troendes gemenskap som både ett verktyg i sig själv och, likt konsekvensdimensionen, även som en katalysator för övriga livsverktyg. Utifrån det ställde vi frågor om utlevd trosgemenskap innan lägren. Praktikerna valde vi att studera utifrån både mindre gemenskap, enskild individ till hjälp att växa i tro, samt delaktighet i en större gemenskap. För att

⁴² Unga och kyrka 2018, s 22.

här bedöma lägrens del i givandet av livsverktyg, stannar vi främst upp vid frågan om de svarande rekommenderar fler att åka på läger, samt andra öppna frågor i relation till lägrens innehåll.

Lägren hyllas av de svarande och många vill rekommendera ungdomslägren just på grund av gemenskapsfaktorn, även de som inte längre är troende. Flera svarande refererar också till *gemenskapen* på frågan om hur de fick uppleva Gud under lägren. Lägren lyckades förmedla att gemenskap är viktigt och lyckades bygga en kultur där ungdomar upplevde detta och uppskattade det på plats på lägren. Lägrens direkta bidrag till vardagspraktiker, såsom lokal församlingsgemenskap för ungdomarna är svårare att bedöma. Livsverktyget gemenskap praktiserades på många sätt under lägren. Bara det faktum att ungdomar under lägren bor tillsammans på en plats några dagar i rad är en vital praktik, som inte liknar hemmiljön. Gemenskap som ett uttryck för tro praktiserades också i smågrupper, gudstjänster och praktiska inslag i seminarier. Att dela en trosupplevelse och strax efteråt gå för att äta lunch tillsammans, inbjuder till att erfara det vitala i gemenskap, t.ex. genom att ungdomarna själva sätter ord på och processar sin upplevelse.

En majoritet (77 %) av de med en kristen identitet idag, deltog i ungdomsgrupper minst ett par gånger i månaden samt hade under en kortare eller längre tid en smågrupp eller annan kristen förebild som stöd i tron (75 %). Även 50 % av de som inte identifierar sig som kristna, var med i en ungdomsgrupp minst ett par gånger i månaden samt 53 % hade stöd i sin tro av en smågrupp eller ledare mellan/efter lägren. Detta tyder på att vår hypotes stämmer: en vardagsgemenskap efter lägren var en viktig bidragande faktor för att forma en varaktig tro. Men i sig utgör gemenskapen ingen garanti för att tron blir långvarig.

Även om man lyckades visa på vikten av gemenskap, innebär det inte alltid att deltagarna blev en del av en lokal församlingsgemenskap. Praxisdimensionen, att leva ut tron tillsammans med andra i sin vardag, blir inte en självklarhet. Detta är givetvis inte bara lägrens uppgift utan också det lokala sammanhangets som ungdomarna kommer ifrån, men uppenbart är att det saknas en bro mellan verksamheterna. Utifrån att studien syftar till att utvärdera i hur hög grad lägren bidragit till utlevda praxis- och konsekvensdimensioner idag, behöver vi ställa frågan vilken syn på församlingens roll som förmedlades under lägren. Likaså bör vi lyfta frågan om den gemenskap som fick upplevas under lägren var så pass homogen och god, att den lokala gemenskapens åldersöverskridande gemenskap med större mångfald, inte kunde matcha den. Lokala gemenskaper bör självklart också analysera huruvida man svarat mot behoven hos ungdomar som nyligen upptäckt, eller upplevt mer, i trons liv. I textanalysen på frågan om ”Varför/varför inte lägren hjälpte mig leva som kristen”, ser vi flera liknande svar, som exempelvis följande: ”Sammanhanget hemma inte redo för det man upplevt/vill efter läger, gemenskap på hemmaplan”.

Det mest intressanta i vår undersökning gällande gemenskap, och som skapar fler frågor för vidare studier, finner vi i analysen av svaren på frågan om församlingstillhörighet. Av de som identifierar sig som kristna är hela 20 % inte med i någon församling. Fritextsvaren på frågan ”varför” tydliggör det som är intressant. Hela 34 % av de svarande har inte funnit någon församling de trivs i, 11 % har inte hittat någon församling som ger dem tillräckligt och hela 21 % tycker inte att församling är relevant. I Equmenias undersökning fick de som inte längre är aktiva i församling lägga ut texten om varför. Huvudanledningarna som identifierades var; (1) de svarande är inte längre troende, (2) känner sig inte hemma i kyrkan eller (3) har tröttnat på upplevd dubbelmoral, utanförskap eller konservativa värderingar.⁴³ I vår studie finner vi tydliga likheter med de två första

⁴³ Unga och kyrka 2018, s 22.

huvudanledningarna. Den tredje anledningen, dubbelmoral, skulle som tidigare nämnts kunna kopplas till det potentiella glapp i kultur och uttryck som också vår studie visar på, men orden utanförskap och konservativa värderingar återfinns inte frekvent i de svar som inkommit i vår studie.

Utifrån detta ser vi att svarande är barn av vår tid; det finns en stor konsumtion i relation till tron uttryckt i form av församlingsliv. Att församling och gudstjänst är något individen ska få ut något av och trivas i är problematiskt. Detta visar en stark subjektiv syn på gemenskap och församling i synnerhet. Det kan också vara en generationskulturell fråga där de födda under 80- och 90-talen har mer av dessa förhållningssätt. Vi ser liknande tendenser i svaren från de som inte identifierade sig som kristna. De fick svara på frågan om varför de inte var med i någon församling. Den vanligaste anledningen är att församling inte är relevant, näst vanligast är att man inte hittat någon församling man trivs i. Båda dessa anledningar är mycket vanligare än det faktum att de inte identifierar sig som kristna. Det faktum att församlingstillhörighet inte är en självklarhet, trots att man själv ser sig som kristen, anser vi vara oroväckande. Detta både utifrån församlingars fortlevnad och att församlingen i mycket är platsen där individen får näring för sin tro. Initialt hade vi hypotesen att många förlorade sin lokala församlingsgemenskap då de flyttade och att det är en avgörande faktor att flera unga vuxna idag lämnar tron. Equmenias undersökning visar på ett mönster där flytten hemifrån är en huvudanledning till lägre besöksfrekvens i kyrkan idag.⁴⁴ Som vi sett tidigare är det många som bytt samhällsstorlek från uppväxt till idag och urbaniseringen är tydlig. Detta behöver inte nödvändigtvis ha direkt påverkan på den egna identiteten som kristen, men troligtvis på hur verktygsanvändningen, främst gemenskapen, tar sig uttryck. I en mindre stad kan församlingen vara viktigare ur gemenskapssynpunkt och spela en större roll i samhället, än vad det är möjligt i en större stad. Utifrån definitionen under 1.4, att gemenskapen är en vital del av det kristna livet, måste den gemenskapen inte ha formen av en församling. Vi vill inte heller säga att det inte är möjligt att äga en varaktig tro utan en gemenskap, men gemenskapen stärker tron. Att 53 % av de som inte ser sig som kristna och hela 97 % av de med kristen identitet ändå går på gudstjänst åtminstone vid högtider, antyder att någon form av förståelse finns för vikten av gudstjänst och gemenskap.

Sammanfattningsvis har lägren i hög grad lyckats med att skapa gemenskap på lägren. Men även med att bibehålla en kultur kring gemenskap på lägren, till den grad att även de som inte bekänner sig som kristna idag ändå skulle rekommendera unga att åka på liknande läger, främst på grund av gemenskapen. Däremot har lägren i sin förmåga att skapa denna starka gemenskap, brustit i att förmedla vikten av och brygga över till praxis i ungdomarnas vardag, gällande gemenskap som håller över tid. Denna uppsats har inte sagt sig utvärdera församlingens roll i denna fråga, men det är ett rimligt antagande att den bron inte heller byggts på ett tillfredsställande sätt från det lokala sammanhanget.

Livsverktygen bön och bibelläsning

Praktiserandet av bibelläsning och bön, individuellt och kollektivt, är en viktig grund i EFS och Salt som rörelse, och var en medveten praktik att leva ut och lära ut på lägren. Under lägren exponerades deltagarna för bön och förbön på flertalet olika sätt. Inför varje samling bad ledare, ofta tackades gemensamt för maten och på kvällsmöten erbjöds ungdomarna förbön. I praktiska

⁴⁴ Unga och kyrka 2018, s 20.

seminarium, smågrupper, programinslaget *egen tid med Gud* eller på egna initiativ i exempelvis gudstjänster, aktiverades ungdomarna själva i bön. Genom förmiddagens bibelstudium gavs kunskap och tolkningsnycklar till Bibeln. I lägrens dagsschema förekom ofta smågrupper efter förmiddagsundervisningen, med syftet att tillsammans praktisera det nyss undervisade, alternativt att ge verktyg att ta detta vidare. Genom bland annat instuderingsfrågor eller gemensam frågestund togs undervisningen vidare, i syfte att ge deltagarna en smak av praktikerna, så att de kunde användas i deras vardag. Bibeln användes också av ungdomarna under *egen tid med Gud*. Bibelanvändning uppmuntrades också under undervisningspass och gudstjänster. Även om dessa inslag var frivilliga, fanns en god gemensam kultur och uppmuntran från ledarteam att agera.

När respondenterna själva fick svara på frågan om vilka som hjälpte dem in i rutinerna av bön och bibelläsning var lägret den främsta källan. Vi ska dock ha med i analysen att det kan anses vara en ledande fråga, både att ha fasta alternativ och att första alternativet är lägren. På frågan svarade 211 personer att *lägren, församlingen* (195 svar), *familjen* (191 svar) och *en förebild* (167 svar) är de vanligaste källorna till hjälp att aktivera livsverktygen. Utifrån detta, och det faktum att lägren inte är ungdomars enda källa till verktygsgivande, får vi ändå ge lägrens förmåga att ge verktyg godkänt. Det må finnas en avsaknad av bro mellan lägerverksamhet och församling, men enligt denna fråga visar båda verksamheterna på ett verktygsgivande för ungdomarna. Som ovan nämnt kan det anses ledande att som första alternativ på denna fråga ha lägret/lägren som bidragande faktor till praxisdimensionen. Dock är det intressant att 61 % av de som ser sig som kristna idag anger att lägren bidragit till deras praktik rörande bibelläsning och bön. Detta var tydligt lägrens syfte och utifrån denna fråga ett syfte som gett lång efterklang i deltagarnas liv.

Livsverktyget bön är betydligt mer frekvent använt än bibelläsningen. Det är mer än dubbelt så många som ber dagligen (204 stycken), jämfört med de som läser bibeln dagligen (80 stycken). Varje vecka är det dock mer än 50 % som läser bibeln och 86 % som ber. Detta kan ställas mot World Value Surveys statistik från Sverige perioden 2010–2014. Det vägda resultatet på frågan ”Hur ofta ber du?” ger att drygt 10 % av svenskarna ber minst dagligen.⁴⁵ Utifrån att de flesta i vår studie bekänner sig som kristna är differensen mot WVS fullt rimlig, men vittnar också om att bönen är en reell del av troendes praxisdimension, till skillnad mot icke troende. Därmed ser vi att vår hypotes om att bön kommer att visa högre frekvens än bibelläsning stämmer i den studerade gruppen. Det vi också ser är att livsverktyget att bruka bibeln inte används i lika hög utsträckning. Mer arbete och strategi kring hur praktiskt bibelbruk lärs ut behövs antagligen i både verksamheten läger och övriga socialisationsfaktorer som familj, ungdomsgrupp och församling.

Avslutningsvis konstaterar vi sammantaget att lägren i hög grad lyckats med att ge vidare nycklar till ungdomarna på områdena bön och bibel. Vi kan konstatera att deltagarna exponerats för bön och bibelläsning och har starka upplevelser, även om en högre grad antagligen vore önskvärd av arrangörerna.

Livsverktyget att dela tro

Ett förtydligande av verktygsgivandet dela tro läser vi i Livskrafts PM: ”att utmana och inspirera dem som ännu inte tror (eller vet om de tror) att låta Jesus bli Herre i deras liv”.⁴⁶ Konsekvensdimensionens analys av livsverktyget att dela tro, visar att det är det av verktygen som är mest svårdefinierat. Enkätfrågorna kring detta är också abstrakta. Detta är det verktyg som

⁴⁵ ”How Often do you Pray”, <<http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>>, hämtad 2020-04-28.

⁴⁶ PM för Livskraft.

inkluderar interaktion med människor, vilket gör verktyget svårare att analysera. Enkätfrågan om att dela tro hade betydligt högre andel positiva svar än vi förväntade oss. Närmare 80 % av både de som ser sig som kristna idag och som inte gör det har angett 5 eller mer på skalan mellan 0 (instämmer inte alls) och 10 (instämmer helt). Runt 40 % anger till och med 8 eller mer.

De frågor vi ställde var ”Har du fått ett bönesvar som du skulle kunna berätta om ifall någon frågade dig?” samt ”Jag tycker det är enkelt att prata med andra om min tro”. Båda korrelerar tydligt till det personliga delandet av tron, men formuleringarna borde gjorts mycket tydligare. De inkomna svaren på de frågor i enkäten som berör detta, visar tyvärr att frågorna inte var tillräckligt väl formulerade för att ge en sammanfattad bild av användningen av detta verktyg idag. I nuvarande formulering saknas betoningen att det är en människa av en annan tro som åsyftas, samt betoningen av det egna initiativet.

Under lägren kom verktyget att dela tro till uttryck teoretiskt via undervisning och praktiskt via smågrupper och utåtriktade satsningar, som gjordes i samband med några av lägren. Där var fokus att betjäna människorna och staden där lägren var förlagda. I samband med detta gavs ofta undervisning om evangelisation, och vid några tillfällen också praktiska råd om man hamnar i diskussioner. Men utifrån enkätsvaren och författarnas egna erfarenhet, låg betoningen i den teoretiska undervisningen kring att dela tro oftare på apologetik, att försvara tron, än på hur man praktiskt delar evangeliet. Historiskt har det funnits en rädsla att verka världsfrånvänd och tvinga på människor kristen tro. Rörelsen har haft en tilltro till gemenskapen och gudstjänsten, där gemenskapen i sig vittnar, samt utbildade teologer bär större ansvar att utlägga och dela tron. Detta ser vi bland annat i följande fritextsvar: ”jag har inte gått någon bibelskola, så jag låter min präst eller ungdomsledare förklara”. Undervisningen har haft viss betoning på att individen med sina gärningar vittnar om vem Herren är, och att ord inte alltid krävs. Dessa ansatser är goda och har fog för sig, men kan ha underminerat vardagspraktiker av att dela tro. Det egna vittnesbördet eller med egna ord delade evangeliet behöver övning och utrymme. Vi läser även i fritextsvaren att respondenten tycker att det ”är lättare att diskutera tro/teologi på ett teoretiskt plan än att faktiskt berätta om [sin] tro”, vilket är ett talande exempel utifrån textanalysen, där vi fann betoningen att dela tro innebär att försvara och argumentera. I kommentarerna till denna fråga hittar vi också symptomatiska citat som ”[Att prata om min tro] går ibland om de frågar, men skulle aldrig bara berätta om den utan att bli frågad för det känns som man är jobbig”.

Även gällande detta livsverktyg, verkar lägren ha lärt ut att teori är viktigare än egen erfarenhet. Kanske beror detta på traditionen hos EFS och Salt, och även på att flera av lägren samarrangerades med Credo, vilka genom Credoakademin tydligt betonat vikten av att försvara tron. Det vill säga att lägren har givit lägerdeltagare en god undervisning och teologi om mission och därigenom anledning att dela tron vidare, men i lägre grad givit verktyg att själv dela tron, eller att sätta ord på evangeliet. Kanske har det gjort att ungdomar på EFS och Salts läger i större utsträckning känner sig osäkra och ovana att dela sin tro. Det personliga vittnesbördet, eller träningen att med egna ord sätta ord på tron och förklara evangeliet, har inte värderats tillräckligt högt. Även om intentionerna har varit goda att förespråka ”bjud med dina vänner till läger/ungdomsgrupper”, har tilltron till att gemenskapen vittnar hämmat det egna delandet av tron. EFS och Salt bör också ställa sig frågan om den syn på evangelisation som förmedlas i teori och praktik, är den mest frigörande för att uppmuntra och utrusta till att i vardagen dela tron.

På frågan vi ställde om deltagarna kunde berätta om ett bönesvar om någon frågade dem, är det 68 % som säger sig ha verktyget att dela det om någon frågade. Även detta är högre än vi

förväntade oss. Vår analys påminner oss dels om frågeformuleringarnas förbättringspotential, men ger också glädje över att lägren givit motivation till och frimodighet att dela bönesvar.

Gällande livsverktyget *dela tro* har respondenterna i vuxen ålder större vilja att samtala om tro än vi trodde. Värt att notera är att det inte självklart leder till delandet av tro. Den höga graden av tilltro till försvarandet av tron är anmärkningsvärd. Gällande livsverktyget att dela tro har lägren inte, i tillräcklig grad, lyckats med att ge verktyg som praktiseras och håller över tid.

5. Slutsatser

I våra analyser har vi dragit vissa slutsatser kring hur givandet av de olika livsverktygen fungerat. Här vill vi nu formulera några mer övergripande slutsatser utifrån lägrens syfte. Kan lägren utifrån denna studie anses ha uppfyllt sitt syfte att ge den kraft och de verktyg som behövs för en varaktig tro? Det vi kan uttala oss om är huruvida lägren Livskraft och Tejp åren 2003–2013 bidragit till att de 455 svarande på denna enkät är kristna idag, och använder verktygen för kristen praxis rörande *gemenskap*, *bibelläsning* och *bön* och *att dela tro*.

5.1 Livsverktygen används – men inte i önskvärd utsträckning

Gemenskapen under lägren är något många deltagare, oavsett religiös identitet idag, bär med sig som något positivt. Detta trots att lägergemenskapen också kunnat vara alltför homogen för att på ett tillfredsställande sätt överbrygga till den lokala församlingens bredare gemenskap. Men att ändå 80 % av de troende har en lokal församlingstillhörighet är positivt och utifrån det anser vi att lägren lyckats med sitt mål angående gemenskap. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att det även innebär att det är 20 % av de som ser sig som kristna idag, som saknar en församlingstillhörighet. EFS och Salt uttrycker att gemenskapen är vital för en varaktig tro och att 20 % inte är en del av en lokal församling får anses vara en högre siffra än vad arrangörerna önskat. Inte heller här bär lägren hela ansvaret för förmedlandet av gemenskapens grundläggande plats i det kristna livet, men i ett av fem fall har inte heller uppväxtförsamlingen och övriga socialisationsfaktorer lyckats förmedla detta. Utifrån resultaten på frågorna om användningen av verktyget att dela tro, kanske det också är så att EFS och Salt har en alltför stark tilltro till att gemenskapen i sig ska vara evangeliserande. Att enbart gemenskapen ska vara både vägen in i tron och faktorn som gör att tron blir varaktig, kan vara för optimistiskt. I enkätens svar finns även flera tecken på att det finns en syn att den kristna gemenskapen kan konsumeras subjektivt.

Undersökningen visar också att de flesta både ber och läser bibeln regelbundet, minst varje vecka. Livsverktygen används därmed flitigt; framförallt bön där så många som 58 % ber varje dag. En stor andel, över 200 svar, visar också att lägren varit en bidragande faktor för att upprätta de rutinerna. Lägerdeltagarna har exponerats för, upplevt och tränats i bibelläsning och bön. EFS och Salt får därmed anses ha kommit långt i sin vilja att genom lägren utrusta med dessa verktyg. Det är ändå rimligt att anta att arrangörerna, genom sin ambition att vara bibel- och bönerörelser, skulle önska att frekvensen var ännu högre. Mer arbete, både på läger och på lokalplan, kan alltid göras, men vi menar ändå att lägren bör anses ha lyckats väl med sin målsättning rörande dessa verktyg.

EFS och Salt som missionsrörelser vill genom sin verksamhet utrusta medlemmar och deltagare till att kunna dela sin tro för att se ”människor och samhällen förvandlade av Jesus”. Detta syns i

lägren Livskraft och Tejps PM. Lägren har också haft tydliga programinslag för att bistå deltagare att sätta ord på sin tro och dela tron med andra kristna (smågrupper) och människor utanför kyrkans sfär (outreach). Det är tydligt att man, oavsett om man ser sig som troende idag eller ej, är villig att prata om sin tro med andra. För många finns en ovilja, oförmåga eller osäkerhet att själv inleda samtal om detta. Om samtalen ändå leder dithän faller man lätt tillbaka i att det handlar om att intellektuellt och apologetiskt försvara sin tro, eftersom uttalad kristen tro är sällsynt i dagens svenska samhälle. Den alltför höga tilltron till att gemenskapen i sig vittnar, kan vara en orsak till att det personliga delandet inte stärks. Sammantaget är vår bedömning att lägren har bidragit till att de svarande på enkäten delar sin tro, men inte i den grad som arrangörerna sannolikt önskade utifrån sina visionsformuleringar.

Sammanfattningsvis är vår bedömning att lägren på flera sätt bidragit till praxisdimensionen hos respondenterna. Verktögen gemenskap, bibelläsning, bön och delandet av tro används än idag av de flesta svarande, framförallt bönen. Användningsfrekvensen skulle från arrangörernas håll förmodligen gärna kunnat vara ännu högre, men vår mening är att lägerledningarna bör vara stolta över de sätt vilka lägren har format deltagarnas kristna praxis.

5.2 Lägren har lyckats bidra till en varaktig tro

Lägrens övergripande mål var att ge kraft, kunskap och verktyg för en varaktig tro. Utifrån att så många som 83 % av de 455 svarande på denna uppföljande enkät, 5–15 år efter att lägren genomfördes anser sig vara kristna, drar vi slutsatsen att lägren i hög grad lyckades med sina mål. Givetvis är inte lägren den enda faktorn som bidragit till varaktigheten i tron hos unga, men utifrån svaren på flera frågor bör lägren anses som en av de viktigare faktorerna. Ett exempel på det är att så många som 86 % av de svarande skulle rekommendera unga idag att åka på liknande läger. Dessutom är det över 40 % av de utan kristen identitet idag som ändå rekommenderar lägren. Deltagarnas positiva erfarenheter av lägren och vad de fått betyda, framkommer också av fritextsvaren på frågan ”Vad skulle du vilja hälsa lägerledarna du hade?”. De 271 svaren kan exemplifieras av citat som:

Livskraft har betytt otroligt mycket för mig på så många sätt. Jag fick möjlighet att växa i min tro och som människa.

Livskraftlägren har betytt väldigt mycket för min tro, och det har ledarna på lägret varit med och bidragit till.

Tack för att ni gjorde att jag har en tro idag

Även på frågan ”Vad skulle du vilja hälsa lägerledarna som nu planerar dagens ungdomsläger?” finns flera berättelser om vad lägren fått betyda. Exempelvis:

Ni gör ett fantastiskt jobb, och kom ihåg att det är betydelsefullt. Lägren är verkligen en plattform för Gud att verka bland ungdomar. Många kommer ha med sig upplevelserna för många år framöver, och bygga mycket av sin kristna identitet på dem.

5.3 Verksamhetsmässiga slutsatser

Vår förhoppning med uppsatsen var att ge ett konstruktivt bidrag till EFS och Salt att forma dagens verksamhet på ett mer effektivt sätt, och därmed kunna nå det långsiktiga syftet att se ”människor och samhällen förvandlade av Jesus”. Här följer uppsatsens slutsatser som tydligast relaterar till verksamheten och främst EFS och Salts framtida arbete med unga. Förhoppningsvis finner även andra samfund och organisationer dessa slutsatser användbara för just sin kontext. Lägren Tejp och Livskraft har genom verksamheterna som anordnats bidragit till ungas exponering för kristen tro och gemenskap; något som har givit effekt även senare, trots att alla deltagare inte är kvar i tron. Läger, eller motsvarande verksamhet som är tidsbunden och åldersindeldad, bör fortsatt ha en viktig plats. För att EFS vision ”Människor och samhällen förvandlade av Jesus” och Salts vision att ”barn och ungdomar ska få lära känna, komma till tro på och följa Jesus Kristus” ska bli verklighet är vår slutsats att större vikt behöver läggas på praktisk undervisning som komplement till den teoretiska. De programinslag på lägren som tydligast bär praxisdimensionens aspekter, till exempel smågruppssamlingar eller seminarium, bör få större utrymme. Om rörelsernas visioner ska bli verklighet, anser vi att praktikerna och verktyget att dela tro behöver synas tydligare och tränas i rörelsernas verksamhet, både på läger och i lokala församlingar.

Frågor gällande kultur- och åldersskillnader inom EFS och Salt blir också relevanta. Det faktum att EFS och Salt är två olika organisationer påverkar framförallt åldersgruppen unga vuxna. Den otydlighet vi ser i organisationernas mandat och ansvar för denna åldersgrupp, skapar en potentiell risk att varaktighet i tro och engagemang på lokalplan försvagas. Både den överbyggande bron mellan åldersindeldad verksamhet som läger och åldersöverskridande verksamhet som lokala gudstjänster behöver byggas från båda håll.

Utifrån frågorna om kristen identitet idag och församlingstillhörighet, visar denna studie på vikten av att ännu hårdare arbeta för att minska glappet mellan nationell verksamhet som läger och lokal gemenskap. En möjlig åtgärd för att bygga denna bro tror vi skulle vara, trots de något tvetydiga svaren på den frågan i denna studie, att rekrytera ledare på lokalplan till att vara ledare på lägren. Lägrens uppgift i att träna och forma ledare kan nog inte underskattas, men en större dialog och interaktion med församlingarnas lokala ledarskap anser vi skulle vara positivt.

I studiet av individuell religiositet är det viktigt att än en gång nämna att Glock och Stark i sin typologi betonar att trons olika dimensioner inte är åtskilda utan överlappande. Den tro en 15-åring har på läger har flera olika aspekter. Studiet av åtskilda dimensioner är fruktbart endast om studiet hjälper läsaren att förstå att det finns en helhet. En varaktig tro påverkas av trossatser, av upplevelsen av en högre makt, av erfarenhet av att dela trons praktiker tillsammans med andra, med mera. Salt och EFS bör i framtiden fortsatt verka för att ge en bredd av erfarenheter, praktiker och kunskaper i och av tron i sin verksamhet. De bör även se vilka andra socialisationsfaktorer, exempelvis familjen, som också bidrar till människors tro och eventuellt ge stöd till dessa.

5.4 Uppslag på intressant vidare forskning

Denna undersökning är på inga sätt fullständig och svarar inte på alla potentiella frågor kring lägrens roll för en varaktig tro. Utifrån studien ser vi flera områden för intressant vidare forskning. Vi välkomnar fördjupade undersökningar av ungas tro och vardagspraktiker, där ungdomars och barns egen erfarenhet och upplevda tro sätts i fokus. Vi välkomnar fler initiativ på detta område, som gärna får vara samfundsberoende och ge ett större helhetsintryck för den kristna kyrkan i denna tid.

I enkäten som gjordes finns också mycket mer material att forska i som inte presenteras och analyseras i den här uppsatsen. Undersökningen finns tillgänglig för kommande behov och flera intressanta analyser kan göras ur det materialet. Vi vill också nämna följande forskningsområden som skulle kunna ge insikter för kristenheten idag och som vår studie inte ger tillfredsställande svar på:

- Hur formar kyrkan sin verksamhet, både på läger och på lokalplan, till att personligt dela tro på ett missionellt sätt? Praktiker och teologi kring detta behöver studeras med bättre frågeformuleringar och andra metoder än vad denna studie gjort.
- En kvalitativ studie av användningen av livsverktygen skulle vara ett intressant komplement till denna studie, exempelvis i relation till upplevelsedimensionen.
- En statistiskt säkerställd studie, som fokuserar på de som har en kristen identitet men inte är en del av en församling bedömer vi vore ett värdefullt bidrag till hela den svenska kristenheten.
- Hur undervisas och praktiseras församlingens roll i relation till församlingssyn och församlingstillhörighet i EFS och Salt idag? Vilken teologi och församlingssyn visas genom organisationernas verksamheter?

Det hade också varit intressant att regelbundet göra långsiktiga uppföljningar på lägerverksamhet med ett statistiskt urval av svarande för att med större generaliserbarhet kunna dra verksamhetsmässiga slutsatser.

6. Sammanfattning

I denna studie har vi studerat de 455 svar som inkom på en enkät som via e-post skickades till samtliga lägerdeltagare på EFS och Salts nationella ungdomsläger Livskraft och Tejp åren 2003–2013. Enkäten gjordes i samarbete med EFS och Salt. Studien syftade till att svara på frågan om i hur stor grad de som var deltagare och ledare på dessa läger praktiserar kristen tro idag, och om de använder de verktyg som lägren utifrån sina PM ämnade ge för en varaktig tro. Enkätens resultat visar att verktygen gemenskap, bibelläsning, bön och delandet av tro alla används men i olika omfattning. Bön är ett frekvent inslag i de flesta svarandes vardag än idag. Bibelläsning sker ofta och de flesta av de som fortfarande har en kristen identitet är också på något sätt med i en kristen gemenskap. Ändock ser alltför många, en av fem, sig som kristna utan att vara en del av en församling. Enkätens frågor om att dela tro visar att många är positiva till att göra det, men uttrycker en ovilja att själva initiera delandet. Överlag menar respondenterna ändå att lägren varit en viktig och positiv faktor för att forma en varaktig tro och kristen praxis, också 5–15 år efter att

lägren genomfördes. Utifrån detta visar denna studie att lägren i stort nådde sina mål. Därmed menar vi också att läger troligtvis kan spela en viktig roll och bidra till varaktighet i ungdomars tro.

Till sist vill vi lyfta fram en av respondenternas egna ord, som hälsning till de som genomförde lägren: "Livskraft har betytt otroligt mycket för mig på så många sätt. Jag fick möjlighet att växa i min tro och som människa".

7. Källförteckning och litteraturlista

Oppublicerade källor

Förnyat PM för Tejp

2012 PM för lägret Tejp. Antaget av Salts styrelse.

Ledarbrev Tejp

2009 Brev från lägerplaneringsgruppen till alla ledare på Tejp i Örnköldsvik 2009.

PM för Livskraft

2012 PM för lägret Livskraft. Antaget av Salts styrelse.

Salts ansökan om bidrag från ungdomsstyrelsen

2009 Ansökningshandling till ungdomsstyrelsen innehållande könsfördelning på Salts medlemmar under 2008.

Årsmöteshandlingar 2019

2019 Häfte innehållande handlingar för Salt – barn och unga i EFS 2019. Finns även på <http://salt.efs.nu/riks/arsmote/>.

Tryckta källor och litteratur

10 år på äventyr med Gud: En jubileumsskrift om Salt – barn och unga i EFS

2015 Red Olof Edsinger & Markus Holmström. Uppsala: EFS Läser

Danell, Lisa

2016 "Växa i gemenskap: Den kristna uppväxtens betydelse för fortsatt deltagande i församlingen"
Kandidatuppsats, Teologiska Högskolan Stockholm

Ejlertsson, Göran

2005 *Enkäten i praktiken: en handbok i enkätmetodik*. Lund: Studentlitteratur

Glock, Charles Y. & Rodney Stark

1965 *Religion and society in tension*. Chicago: Rand McNally

Hagevi, Magnus & Dino Viscovi

2016 *Enkäter: att formulera frågor och svar*. Lund: Studentlitteratur

Hammar, Maria

2016 ”*Församlingen de känner sig hemma i: En empirisk studie av framgångsrikt arbete med unga i frikyrklig kontext*” Kandidatuppsats, Teologiska Högskolan Stockholm

Ireland, Mark & Mike Booker

2015 *Making new disciples: exploring the paradoxes of evangelism*. London: Society for promoting Christian knowledge

Lidskog, Linnéa

2018 ”*Unga vill – om välkomnande gemenskaper, frågor och förtroende: En kvalitativ studie kring unga vuxnas relation till kyrka & församling*” Ej framlagd kandidatuppsats vid Teologiska högskolan Stockholm. Stockholm: Equmenia

Lindar, Johanna

2013 ”*Att lägga Gud på batthyllan: En kvalitativ studie om varför unga vuxna saknar i församlingen*” Kandidatuppsats, Teologiska Högskolan Stockholm

Religion som resurs: existentiella frågor och värderingar i unga svenskers liv

2012 Red Mia Lövheim & Jonas Bromander. Skellefteå: Artos

Sociologiska perspektiv på religion i Sverige

2015 Red Mia Lövheim & Magdalena Nordin. Malmö: Gleerups Utbildning

Trost, Jan & Oscar Hultåker

2007 *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur

”*Unga och kyrka: en enkätundersökning kring unga vuxnas reflektion över sin tonårstid i kyrkan*”

2018 Linnéa Lidskog, Julia Elenäs, Tobias Olsson och Unni Jonsson. Stockholm: Equmenia.

Willander, Erika

2019 *Sveriges religiösa landskap: sambörighet, tillhörighet och mångfald under 2000-talet*. Stockholm: Myndigheten för stöd till trossamfund

Internetkällor

”Active/inactive of Church or Religious Organization” World Value Survey 2005–2009

<<http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>>, hämtad 2020-03-23

”Detta är KRIK” KRIK

<<https://krik.se/om-krik/dettaarkrik/>>, hämtad 2019-10-01

”Historia” EFS

<<http://www.efs.nu/tro-och-uppdrag/efshistoria/>>, hämtad 2019-09-26

”How Often do you Pray” World Value Survey 2010–2014

<<http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>>, hämtad 2020-04-28

”What we do” World Value Survey

<<http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>>, hämtad 2020-03-23

8. Bilagor

Bilaga 1: Lista över enkätens frågor och svarsalternativ

Bakgrundsinformation			
Nr	Frågeformulering	Svarsalternativ	Obligatorisk
1	När är du född?	Årtal (äldst "Före 1970", yngst 1999)	Ja
2	Kön	Man/Kvinna/Vill inte svara	Ja
3	Jag är uppvuxen i detta landskap	Sveriges Landskap	Ja
4	Jag är uppvuxen i:	En större stad/En mindre stad/På landsbygden	Ja
5	Jag bor nu i följande landskap	Sveriges Landskap	Ja
6	Jag bor nu i	En större stad/En mindre stad/På landsbygden	Ja
7	Jag var med i en ungdomsgrupp innan mitt första Livskraft-/Tejp-läger:	Ja/Nej/Vill inte svara	Ja
8	Jag är uppvuxen i en kristen familj	Ja/Nej/Delvis/Vill inte svara	Ja
Dåtid: Hur var det på lägret/lägren?			
Nr	Frågeformulering	Svarsalternativ	Obligatorisk
9	Jag har varit på Livskraft:	En gång/Flera gånger/Ingen gång	Ja
10	Jag har varit på Tejp:	En gång/Flera gånger/Ingen gång	Ja
11	Första gången jag var på Livskraft eller Tejp var år:	Årtal (före 2003–2013)	Ja

12	Sista gången jag var på Livskraft eller Tejp var år:	Årtal (före 2003–2013)	Ja
13	Jag var ledare på något av lägren	Nej/Ja, jag var tillfrågad som ledare på alla läger jag var med på/Ja, jag var tillfrågad som ledare på senare läger jag var med på.	Ja
14	Lägret/lägren betydde väldigt mycket för mig	Skala 0 (instämmer inte alls) – 10 (instämmer helt)	Ja
15	Jag skulle rekommendera unga idag att åka på liknande läger	Ja/Nej/Vet inte/Vill inte svara	Ja
16	Varför/varför inte?	Fritext	Nej
17	Jag skulle säga att jag fick uppleva Gud under lägret/lägren	Ja/Nej/Vill inte svara	Ja
18	Om ja: på vilket sätt?	Fritext	Nej
19	Jag har förtroende för arrangörerna EFS och Salt	Skala 0 (instämmer inte alls) – 10 (instämmer helt)	Ja
20	Var det något på lägret som påverkade dig negativt?	Ja/Nej/Vill inte svara	Ja
21	Om ja (frivilligt): Vad?	Fritext	Nej
22	Lägret/lägren hjälpte mig som ung att leva som kristen	Skala 0 (instämmer inte alls) – 10 (instämmer helt)	Ja
23	Kommentar till varför/varför inte?	Fritext	Nej
24	Har du kommentarer på frågorna i denna sektion eller är det någon fråga som du saknar?	Fritext	Nej

Dåtid: Hur var det efter lägret/lägren?

Nr	Frågeformulering	Svarsalternativ	Obligatorisk
25	Jag hade en smågrupp, ledare eller annan person i min närhet som hjälp för att växa i min tro mellan/efter lägren?	Ja, länge/Ja, en kortare tid/Nej, det behövde jag inte/Nej, hade nog varit bra att ha det	Ja
26	Såg du ledare från din församling/sammanhang i funktion som ledare på lägret?	Ja/Nej/Vill inte svara	Ja
27	Efter lägret var jag med i en ungdomsgrupp	En gång i veckan/ett par gånger i månaden/ett par gånger per halvår/någon gång per år/aldrig	Ja

28	Har du gått bibelskola eller liknande?	Ja, kopplad till EFS/Ja, kopplad till annat samfund i Sverige/Ja, utomlands/Nej	Ja
29	Har du kommentarer på frågorna i denna sektion eller är det någon fråga som du saknar	Fritext	Nej
Nutid: Idag			
Nr	Frågeformulering	Svarsalternativ	Obligatorisk
30	Jag ser mig som kristen idag	Ja/Nej/Vet inte/Vill inte svara	Ja
31	Jag ser mig själv som en del av en församling	Ja/Nej/Vet inte/Vill inte svara	Ja
32	Jag går på gudstjänst	En gång i veckan/ett par gånger i månaden/ett par gånger per halvår/endast vid större högtider/aldrig	Ja
33	Jag har en eller flera kristna i min närhet som jag träffar för att få hjälp att växa i tro	Ja/Nej/Vill inte svara	Ja
34	Jag har eller skulle vilja ha någon äldre att dela liv och tro med ?	Ja/Nej/Vet inte	Ja
35	Hur ofta läser du bibeln?	Varje dag/Varje vecka/ett par gånger i månaden/en gång i månaden/ett par gånger per halvår/någon gång per år/aldrig	Ja
36	Hur ofta ber du?	Varje dag/Varje vecka/ett par gånger i månaden/en gång i månaden/ett par gånger per halvår/någon gång per år/aldrig	Ja
37	Vem/vad/hur har hjälpt dig att komma in i de rutinerna? (Du kan välja flera)	Lägret,lägren/Familj/En förebild/En vän/Församlingen/Ett material,en bok/Annat [fritext]	Nej
38	När bad någon för dig senast?	Senaste veckan/Senaste månaden/Senaste året/Under åren mellan mitt siusta läger och i år/På lägren, något av lägren/Aldrig	Ja
39	Har du fått ett bönesvar som du skulle kunna berätta om ifall någon frågade dig?	Ja/Nej/Vet inte/Vill inte svara	Ja

40	Jag tycker det är enkelt att prata med andra om min tro.	Skala 0 (instämmer inte alls) – 10 (instämmer helt)	Ja
41	Kommentar till varför/varför inte?	Fritext	Nej
42	Har du kommentarer på frågorna i denna sektion eller är det någon fråga som du saknar	Fritext	Nej

Församling

Dessa frågor besvarade av de som svarat "Nej" på fråga nr 31.

Nr	Frågeformulering	Svarsalternativ	Obligatorisk
43	Varför ser du inte dig själv som medlem i en församling	Jag är inte kristen/Jag har inte hittat någon församling som ger mig tillräckligt/Jag har inte hittat någon församling som jag trivs i/Församling känns inte relevant/ Annan anledning [Fritext]	Nej
44	Kommentar:	Fritext	Nej

Församling

Dessa frågor besvarade av de som svarat "Ja" på fråga nr 31.

Nr	Frågeformulering	Svarsalternativ	Obligatorisk
45	Vilket/vilka samfund är du genom din församling en del av?	EFS/Svenska kyrkan/Equemeniakyrkan/Evang eliska frikyrkan (EFK)/Frälsningsarmén/Pingst kyrkan/Svenska alliansmissionen (SAM)/Evangelisk Luthers Mission (ELM-BV)/Hillsong/Trosrörelsen (t ex Livets ord)/ Annan nämligen: [Fritext]	Nej

Avslutning

Nr	Frågeformulering	Svarsalternativ	Obligatorisk
46	Vad skulle du vilja hälsa lägerledarna du hade?	Fritext	Nej

47	Vad skulle du vilja hälsa lägerledarna som nu planerar dagens ungdomsläger?	Fritext	Nej
48	Får du EFS tidning Budbäraren?	Ja/Nej	Ja
49	Jag vill delta i utlottningen:	Ja/Nej	Ja
<i>De som svarar "Ja" på fråga 49 leds till ett annat formulär där kontaktuppgifter lämnas.</i>			

Bilaga 2: PM för Livskraft

PM för Livskraft

Detta PM riktar sig till dig som är ledare på Livskraft. Det har vuxit fram under en följd av år och är framtaget för att formulera något av Livskrafts "DNA". PM:ets syfte är att vara en riktningsgivare och ett stöd både för planeringsgruppen och för övriga ledare på läget. Vi tror också att det kan bidra till att våra Livskraft-läger uppfattas som likvärdiga oavsett var i landet de arrangeras.

Målsättning

På Livskraft vill vi att hängivenhet för Gud ska få höra samman med glädje över det liv som han har gett oss. Därför vill vi att Livskraft ska innehålla både humor och allvar, bibelstudier och praktiska seminarier, lovsång och flera andra kreativa uttryck. Den grundläggande målsättningen med Livskraft kan beskrivas som att ge lägerdeltagarna den kunskap, den kraft och de verktyg som de behöver för att leva som kristna i sin vardag i ett av världens mest sekulariserade länder. Rent konkret innebär detta:

- att utmana, inspirera och utrusta de redan troende till lärjungaskap, det vill säga till att låta relationen till Jesus påverka deras sätt att tänka, tala, handla och prioritera i vardagen
- att utmana och inspirera dem som ännu inte tror (eller vet om de tror) att låta Jesus bli Herre i deras liv

Huvudbetoningar

Följande punkter är de betoningar som vi vill att Livskraft ska präglas av. Vår ambition är att alla som på något sätt har en ledaruppgift på läget (planeringsgrupp, talare, seminarieleddare, musiker, förebedjare, smågruppsledare etc) ska känna en glädje i att arbeta utifrån dessa.

- *Jesuscentrering.* I allt vi gör vill vi att Jesus ska vara kärna och stjärna. Konkret innebär detta att all undervisning på något sätt behöver återkopplas till Jesus och försoningen. Erfarenheten säger att Jesuscentrering inte är något som kommer av sig självt – det är i högsta grad ett arbete.
- *Smak av nåd.* Både som ledare och förkunnare vill vi värna om balansen mellan utmaning och bekräftelse, nåd och sanning, lag och evangelium. Varje predikan behöver inte säga allt, men vi vill anstränga oss för att visa att det är Guds nåd, och inte våra prestationer, som det kristna livet hänger på. Det är Jesus som gått i döden för vår skull, det är han som skänker oss tron, det är han som verkar i sakramenten. Detta står på intet sätt i motsats till att vi också behöver utmana varandra till lärjungaskap, helgelse och lydnad. Vi älskar därför att Gud först har älskat oss!
- *Lovsång & tillbedjan.* På alla storsamlingar/möten sjungs lovsång, och särskilt på kvällsmötena får denna del stort utrymme. Orsaken till detta är både att vi vill upphöja Gud för den han är och vad han har gjort, och att det händer något med oss själva när vi tillsammans fokuserar på Herren. Den centrala plats som lovsången har på Livskraft, och den betydelse som sång och musik har i ungdomars liv, gör att det är viktigt att lovsångsledarna har en medvetenhet om vilken bredd och teologi som bör återspeglas i sångerna. Det är även viktigt att de olika musikaliska preferenser som finns hos deltagarna får genomslag i lovsångsledningen.
- *Bön & delaktighet.* Det är viktigt att alla ledare upplever sig delaktiga i det som sker på Livskraft. Därför förutsätts samtliga ledares närvaro på ledarbönen. På denna finns möjlighet både att stämna av läget och att ta med saker i gemensam bön. På storsamlingarna/mötena kan gärna gemensamma böneämnen nämnas. De flesta kvällar erbjuds också personlig förbön, och användandet av flera olika förbönsmodeller uppmuntras.
- *Nådegåvorna.* Huvudsyftet med Livskraft är att lyfta fram Jesus. Just därför är betoningen på den helige Ande av största vikt, eftersom Andens frukt och gåvor visar på Jesu sinnelag och tjänst. Livskraft är ett läger där bruket av de andliga nådegåvorna både ses som positiva inslag och aktivt söks.
- *Ledarskap.* Vår önskan är att varje Livskraft-läger ska innebära en uppmuntran och utrustning för deltagarna att ta större ansvar som ledare på hemmaplan. Varje ledare är först och främst en

lärjunge, och allt kristet ledarskap är i grunden tjänande. Som ledare är vi förebilder för andra och bör betrakta oss som sådana. Ett ledaruppdrag kan innebära att vi går före och ”syns” mer än andra – men det får inte leda till att vi sätter oss själva och vårt bästa i centrum. Ledarskap kan uttryckas genom vitt skilda uppgifter och av olika typer av människor.

Teologisk grund

Livskraft vill, liksom Salt i stort, stå i och förvalta det svenska väckelsearvet – särskilt som det kommer till uttryck i Carl Olof Rosenius teologi. Utifrån detta vill vi bland annat lyfta fram följande:

- Övertygelsen att alla människor behöver en personlig relation till Jesus (Joh 3:16).
- Medvetenheten om människans syndafördärv och – till följd av detta – hennes behov av Guds nåd och ständiga omvändelse i relation till Gud (Rom 3:9-24; 6:12-23).
- Övertygelsen att hela Bibeln är Guds ord till oss i dag och att fördjupning i Ordet därför är en viktig del av den livskraft som Gud vill ge åt varje människa (2 Tim 3:14-17).
- Betoning på lärjungaskapet. Gud har inte kallat oss bara till att tro på honom, utan också till att bli Jesu efterföljare och att aktivt låta hans vilja påverka vårt sätt att leva. På det etiska planet vill vi bl a lyfta fram sådant som Andens frukt (Gal 5:22-23), rätt förvalterskap av gåvor, tid, pengar och skapelsen i stort (Matt 25:14-30), människans okränkbara värde (Jak 2:8-9), trohet i relationer och äktenskapet som Guds tanke för samlevnad (1 Mos 2:24). Kommunikerandet av våra etiska värderingar behöver alltid ske i kärlek och med ödmjukhet inför ungdomarna och deras erfarenheter.
- Kallelsen att föra ut evangeliet till alla folk och stammar, både inom och utanför Sveriges gränser (Matt 28:18-20).
- Den kristna tron ska levas ut i vardagen i både ord och handling. Undervisningen på lägret ska därför hjälpa till vardagskristendom (Kol 3:17).

Dessa värderingar ska inte betraktas som ”obligatoriska” för den som vill vara ledare på Livskraft. Däremot ska de ligga till grund för programplaneringen, och vår önskan är att alla som är ledare på lägret ska vara bekväma med att förkunnelsen och seminarierna ligger i linje med vad vi här har formulerat – naturligtvis med möjlighet att diskutera och problematisera de enskilda frågorna. Vidare vill vi betona att glädjen som vi känner över det lutherska arvet inte ska ställas i motsats till vår ekumeniska öppenhet eller till att vi fullt ut vill bejaka den helige Andes verk i nuet.

Riksreferensgruppen

För att hålla samman ”Livskraft-skeendet”, samt för att samordna våra resurser, vår hemsida, tillverkningen av flyers etc, träffas den så kallade riksreferensgruppen en gång termin. Denna grupp består dels av en representant från varje planeringsgrupp, dels av representanter från Johannelund, Credo och Salt riks. (Se vidare PM för riksreferensgrupp för Livskraft.)

*Ursprungligen antaget av planerings- och riksreferensgruppen för Livskraft.
Bearbetat av Salts teologiska råd.
Antaget av Salts styrelse 120204 efter konsultation med EFS ledningsgrupp.*

Bilaga 3: Förnyat PM för TEJP

Detta vill vi med TEJP

Ända sedan starten har vi upplevt arbetet med TEJP som ett äventyr. Till de saker som fick bidra till att TEJP alls kom till hörde ett antal olika bilder och tilltal från Herren, och redan från början har vi därför upplevt det som att TEJP inte är *vårt* läger eller *vårt* projekt – utan *Guds*. Detta, i sin tur, kan vara förklaringen till ett antal av de karaktärsdrag som har gett TEJP dess unika prägel. För att anknyta till treenigheten, som på ett intressant sätt träder fram i dessa karaktärsdrag, kan bl a följande sägas:

- TEJP är en plats där mångfalden i Guds rike spelar en viktig roll. Det är en plats där människor får växa i sina naturliga gåvor. Vidare är det en plats där vi får omfamnas av vår himmelske Pappa, och översköljas av hans oändliga kärlek till oss var och en. I allt detta – och mycket mer – uppenbarar sig Gud som *Fadern*.
- Huvudattraktionen på TEJP är Jesus Kristus själv. Trots den mångfald som finns både i program och aktiviteter har vi från starten fått uppleva att många av de ungdomar som kommer till TEJP gör det med ett väldigt Jesusinriktat fokus. I detta anar vi också en uppenbarelse av Gud som *Sonen* – att han i allt som sker på TEJP vill vara den främste.
- Särskilt som ledare kommer du även att märka att det profetiska lyssnandet spelar en viktig roll på TEJP. Orsaken till detta är inte bara att vi (som PM:et uttrycker det) är ”karismatiskt öppna”, utan att Gud faktiskt har visat oss att han vill leda oss på detta sätt. Av detta skäl tar vi det profetiska lyssnandet på stort allvar, och vi kan mycket väl komma att ändra i vår planering om vi efter prövning av vad Herren har sagt kommer fram till att vi ska göra detta. Både på detta och andra sätt upplever vi att Gud tränar oss som TEJP-ledare i beroendet av *den helige Andes* vägledning och kraft i nuet.

Målsättning

På TEJP vill vi att hängivenhet för Gud ska få höra samman med glädje över det liv som han har gett oss. Därför vill vi att TEJP ska innehålla både humor och allvar, bibelstudier och äventyrsaktiviteter, lovsång och flera andra kreativa uttryck.

Den grundläggande målsättningen med TEJP kan annars beskrivas som att ge lägerdeltagarna den kraft och de verktyg som de behöver för att leva som kristna i sin egen vardag. Rent konkret innebär detta:

- att utmana, inspirera och utrusta de redan troende till lärjungaskap, det vill säga till att låta relationen till Jesus påverka deras sätt att tänka, tala, handla och prioritera i vardagen
- att utmana och inspirera dem som ännu inte tror (eller vet om de tror) att låta Jesus bli Herre i deras liv

Utöver detta har vi under TEJPs framväxt upplevt att Gud har ”spetsat till” delar av vår vision för lägret. Utifrån detta har vi även formulerat följande målsättningar med TEJP:

- att uppmuntra en ny generation ledare att gå in i de uppgifter som Gud har för dem
- att tala om och erbjuda möjlighet till helande och upprättelse till ande, själ och kropp
- att allt mer fokusera på Guds närvaro och på vad som händer när vi får uppleva något av Guds härlighet

Huvudbetoningar

Följande punkter är de betoningar som vi vill ha på TEJP. Vår ambition är att alla som på något sätt har en ledaruppgift på lägret (planeringsgrupp, talare, seminarieledare, musiker, förebedjare, smågruppsledare etc) så långt som möjligt känner glädje i att arbeta utifrån dessa.

- *Jesuscentrering*. I allt vi gör vill vi att Jesus ska vara kärna och stjärna. Konkret innebär detta att all undervisning på något sätt behöver återkopplas på Jesus och försoningen.

Erfarenheten säger att Jesuscentrering inte är något som kommer av sig självt – det är i högsta grad ett arbete.

• **Smak av nåd.** Både som ledare och förkunnare behöver vi värna om balansen mellan utmaning och bekräftelse, nåd och sanning, lag och evangelium. Varje predikan behöver inte säga allt, men vi vill anstränga oss för att visa på att Gud alltid är den som har initiativet: det är han som gått i döden för vår skull, det är han som skänker tron, det är han som verkar i sakramenten. Detta står på intet sätt i motsats till att utmana till helgelse och lydnad. Vi älskar därför att Gud först har älskat oss!

• **Lovsång & tillbedjan.** På alla storsamlingar/möten sjungs lovsång, och särskilt på kvällsmötena får denna del stort utrymme. Den centrala plats som lovsången har på TEJP, och den betydelse som sång och musik har i ungdomars liv, gör att det är viktigt att lovsångsledarna har en medvetenhet om vilken bredd och teologi som bör återspeglas i sångerna. Det är även viktigt att de olika musikaliska preferenser som finns hos deltagarna får genomslag i lovsångsledningen.

• **Bön & delaktighet.** Det är viktigt att alla ledare upplever sig delaktiga i det som sker på TEJP. Därför förutsätts samtliga ledares närvaro på ledarbönen. På denna finns möjlighet både att stämma av läget och att ta med saker i gemensam bön. På storsamlingarna/mötena kan gärna gemensamma böneämnen nämnas. De flesta kvällar erbjuds också personlig förbön, och användandet av flera olika förbönsmodeller uppmuntras.

• **Nådegåvorna.** Huvudsyftet med TEJP är att lyfta fram Jesus. Just därför är betoningen på den helige Ande av största vikt, eftersom Anden alltid förhärskar Jesus. TEJP är ett läger där bruket av de andliga nådegåvorna både ses som positiva inslag och aktivt sökes.

• **Ledarskap.** Vår önskan är att varje TEJP-läger ska innebära en uppmuntran och utrustning för deltagarna att ta större ansvar som ledare på hemmaplan. Varje ledare är en förebild för andra och bör därför också betrakta sig som en sådan. **Samtidigt vill vi betona att ett kristet ledarskap alltid i grunden är ett tjänande ledarskap. Ett ledaruppdrag kan visserligen innebära att vi går före och "syns" mer än andra – men det får inte leda till att vi sätter vårt eget bästa i centrum.**

• **Väckelsearbetet.** Utöver det redan sagda vill TEJP stå i och förvalta det rosenianska väckelsearbetet. Vi vill bland annat lyfta fram följande:

- Övertygelsen att alla människor behöver en personlig relation till Jesus.
- Medvetenheten om människans syndafördärv och – till följd av detta – hennes behov att ständigt leva i omvändelse gentemot Gud.
- Övertygelsen att Bibeln är Guds Ord till oss i dag och att fördjupning i Ordet därför är en viktig del av den livskraft Gud vill ge åt varje människa. **I undervisningen på TEJP vill vi lyfta fram hela den bibliska bredden.**
- Betoning på lärjungaskapet. Gud har inte kallat oss bara till att tro på honom, utan också till att bli Jesu efterföljare och att aktivt låta hans vilja påverka vårt sätt att leva. På det etiska planet vill TEJP bli en lyfta fram sådant som Andens frukt (Gal 5:22f), rätt förvalterskap (både av gåvor, tid och materiella tillgångar), trohet i relationer och äktenskapet som Guds tanke för samlevnad.
- Den kristna tron ska levas ut i vardagen i både ord och handling. Därför ska undervisningen på lägret hjälpa till vardagskristendom.

Antaget av Salts styrelse 120204.

Utdrag ur svaren på frågan:
*Vad skulle du vilja hälsa
lägerledarna du hade?*

”Alla på livskraft. Tack för alla fantastiska läger och er undervisning på lägret och mellan lägren. Ni är guld värda och har byggt upp en stabil grund för mig och många andra att bygga vår personliga tro på. Tack för det!

”Tack för all tid och kärlek ni lade ner i lägren, det betydde så mycket för mig. Jag hade aldrig varit där jag är utan dem, jag hade nog inte lärt mig att älska mig själv och andra på samma sätt.

”Uppskattade utmaningen med både att öva lyssna in helig ande och även att gå ut på evangelisationen i Örnsköldsvik. Att aktiveras i sin tro och gåvor ser jag som något väldigt positivt och jag upplevde det som ett bra koncept.

”Tack för att ni stärkte mig som en ung tonåring, när jag ser tillbaks på tiden nu förstår jag hur mycket det har gjort för mig